

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Polgári Jogi Tanszék

Szakdolgozat

Szoftverek szerzői joga -
nyílt forráskódú szoftverek felhasználási szerződésai

Dr. Faludi Gábor
egyetemi docens

Szabó János
Jogász képzés
Nappali tagozat
2014

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés.....	4
II. A szoftverek meghatározása.....	6
III. A szoftverek szerzői jogi védelmének kialakulása.....	7
IV. A magyar szabályozás.....	12
1. A szoftver jogszerű megszerzőjének jogai.....	13
2. Dekompilációs jog.....	15
V. A védelem határai.....	17
1. Az uniós jogkimerülés.....	24
VI. A General Public License és a copyleft.....	29
1. GNU General Public License 2.0.....	33
2. Egyéb nyílt forráskódú szoftverlicenckek.....	34
VII. GNU General Public License 3.0 és a magyar jog.....	38
1. A szerződés létrejötte.....	38
2. A szerződés közvetlen tárgya.....	39
3. A szerződés közvetett tárgya.....	40
4. A szerző személyhez fűződő jogai.....	42
5. Szoftverszabadalmak.....	44
6. Fogyasztói termékekre vonatkozó szabályok.....	51
6. A szerződés új változatai.....	52
7. A felelősség és szavatosság kizárása.....	53
VIII. Nyílt forráskódú szoftverek licencszerződése az európai bíróságok előtt.....	54
IX. A GPL licenc választásának hatása az üzleti modellre.....	56
X. Zárzó.....	58

Felhasznált irodalmak jegyzéke

I. Bevezetés

A számítógépek negyedik generációjának¹ megjelenése és széles körben való elterjedése egy eddig soha nem látott forradalmat indított be a társadalom szinte összes alrendszerében. A modern kor fejlett technológiája nem létezhetne számítógépek, és azokba életet lehelő szoftverek nélkül. Mára a szoftverek ténylegesen beférkőztek az emberek mindennapjaiba: szoftverek segítségével tartjuk a kapcsolatot ismerőseinkkel, tájékozódunk a nagyvilág eseményeiről, navigálunk utazás közben, bonyolítjuk pénzügyeinket, szoftverek jelentik sok embernek a kikapcsolódás lehetőségét is.

A fogyasztási cikkek ilyen magas fokú intellektualizálódása miatt a szoftverfejlesztés két évtized alatt mára a világgazdaság egyik húzóágazatává vált. Ezek a programok nem ritkán hatalmas anyagi befektetések és hosszú éveken át tartó fejlesztőmunka árán készülnek el, és nagy üzleti értéket képviselnek, ezért nem volt kétséges, hogy erre a hihetetlen méretű növekedésre természetesen a jognak is reagálnia kellett. Kezdetben is csak az volt a nyitott kérdés, hogy milyen jellegű legyen a szoftvereknek biztosított jogi védelem: relatív szerkezetű versenyjogi, esetleg kötelmi jogi, vagy abszolút szerkezetű szabadalmi jogi, illetve szerzői jogi védelem legyen. Az egymással versengő jogintézmények közül végül a szerzői jogi védelem került ki győztesen, ez a típusú védelem terjedt el az egész világon.

A szoftverek hasznosítára jellemzően felhasználási licenzszerződés megkötésével kerül sor. Ezen felhasználási szerződések között jelentenek úde színfoltot a nyílt forráskódú szoftverlicenckek, hiszen valószerűtlenül széles jogokat biztosítanak a felhasználó számára teljesen ingyen.

A nyílt forráskódú szoftver felhasználója a szoftver futtatásán kívül jogosult lesz a szoftver forráskódját megismerni és módosítani, illetve terjesztheti is a szoftvert eredeti és módosított formájában. Ezen tulajdonságaival a licenc nem csak a fejlesztők egymás közötti és a szoftverfejlesztők és a felhasználó viszonyrendszerét alakítja át lényegesen, de hatással van a nyílt forráskódú szoftverek fejlesztési modelljére, csökkenti a fejlesztési költségeket, egyes szerzők szerint pedig növeli az elérhető társadalmi

1 Markó (1996)

hasznosságot, valamint újfajta üzleti modellek meghonosítását teszi szükségessé.

A legérdekesebb eredménye a nyílt forráskódú licenceknek az a különös ökoszisztéma, ami a szerződés hatályosulása folytán létrejött. A világháló közvetítésével a világ legkülönbözőbb részein élő fejlesztők egymás forráskódját megismerve és azt módosítva hoznak létre kiváló minőségű, és nem ritkán piacvezető szoftvereket anélkül, hogy a licencen kívül bármilyen más jogi kapcsolatban lennének egymással. Az ilyen projektekben résztvevő programozók motivációja természetesen sokféle, világcégek alkalmazottai a munkaviszonyuk kapcsán ugyanúgy részt vesznek ilyen projektekben, mint azok, akik szabadidejükben fejlesztenek nyílt forráskódú szoftvereket. Az viszont bizonyos, hogy a nyílt forráskódú felhasználási szerződésekben biztosított jogok nélkül nem jöhetne létre ilyen széles körű együttműködés a felek között.

A dolgozatomban bemutatom a szoftverek védelmének kialakulásának folyamatát, a hatályos jogszabályok szerinti védelem jellemzőit, majd a GPL licenc harmadik változatán keresztül elemzem a nyílt forráskódú szoftverek helyzetét a magyar jogrendszerben a szoftverfelhasználási szerződés megkötésének kérdéseivel egyetemben. A szakdolgozat tárgyául választott nyílt forráskódú szoftverek alkotói a jogi védelmet arra használták fel, hogy különleges szoftver felhasználási engedélyekkel a tulajdonosi szoftverekhez képest egy másfajta koordinátarendszerben gondolkodva érvényesítsék érdekeiket.

A nyílt forráskódú szoftverek licenceinek fent említett hatásain kívül ezen ágazat nagy léptékű növekedése is indokoltá teszi a téma vizsgálatát, hiszen a meglévő nyílt forráskódú projektek mérete, és a projektek száma is exponenciális ütemű növekedést mutat².

2 A vizsgált 1995 és 2006 közötti időszakban. Lásd: Deshpande, Riehle (2008) p. 197-209

II. A szoftverek meghatározása

A szoftvereken informatikai értelemben a számítógépeken működtethető programok összességét kell érteni. Olyan szellemi termékek, amely többek között a hardvert működtetik. Műszaki értelemben "Szoftvernek nevezzük a számítógép működtetéséhez rendelkezésre álló valamennyi programot. Ide tartoznak a számítógép felhasználójának saját programjain kívül azok a programok is, amelyek magát a számítógépet működtetik, és egy-egy meghatározott programot a számítógép számára végrehajthatóvá tesznek."³

Miután a szerzői jogi szabályozás védelmébe vette a szoftvert, mint szellemi terméket, természetesen kialakult annak jogi fogalma is: a szerzői jogi védelem tárgya kiterjed a számítógépi programalkotásra és a hozzá tartozó dokumentációra akár forráskódban, akár tárgykódban vagy bármilyen más formában rögzített minden fajtájára, ideértve a felhasználói programot⁴ és az operációs rendszert is⁵. A jogalkotó helyeselhető módon csak a szoftver fogalmának értelmezési kereteit határozta meg, és a jogalkalmazóra bízta ennek megtöltését tartalommal. Az informatika gyorsan változó világában egy ennél pontosabb definíció nem tudná elérni a törvényhozási célokat, a technológiai fejlődés következtében könnyen szűkre szabná a szerzői jogi védelem tárgyát, ezzel magát a fejlődést akadályozva.

A szoftver megalkotása és működése során annak két állapotát szokás elkülöníteni: a gépi kódot és a forráskódot. A gépi kód az ember számára nehezen, vagy egyáltalán nem értelmezhető bináris adathalmazt jelöli, amely közvetlenül alkalmas arra, hogy a számítógép értelmezze és végrehajtsa. A szoftveren a módosításokat annak forráskódjában szokás elvégezni, amely a hozzáértők számára már a könnyebben értelmezhető és elsajátítható programozási nyelvek egyikén íródott. A forráskód gépi kóddá alakítását különleges programok, úgynevezett fordító szoftverek végzik.

3 Breuer (1995)

4 Hétköznapi kifejezéssel élve alkalmazás.

5 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról 1. § (2) c,

III. A szoftver szerzői jogi védelmének kialakulása

A szoftverek elterjedése után közvetlenül még nem volt egyértelmű, hogy milyen jogág keretein belül kapnak majd védelmet a szoftverek, csak az volt bizonyos, hogy valamilyen típusú jogi védelemre is szükség van. A szerzői jogon kívül több másik jogág is versengett a szoftverek jogi védelmének megvalósításáért.

A védjegyjogi védelem volt az egyik ilyen jelölt. A védjegyjog célja nem a felhasználás engedélyezésének kizárólagossága, de ha a szoftvert védjeggyel kapcsolják össze, akkor elvileg alkalmas erre a célra is. Legnagyobb hátránya, hogy a védjeggyel megvalósított jogvédelmet ki lehet kerülni azzal, ha a védjegyet eltávolítják a szoftverből. Az ilyen módon megvalósított védelem értéke attól függ, hogy milyen költségekkel jár a védjegy eltávolítása a szoftverből⁶.

A versenyjog korabeli eszközei is alkalmasak voltak arra, hogy a szoftver forráskódjának szolgai másolása ellen védjenek. Az ilyen módon megvalósított jogvédelem hátránya lett volna viszont, hogy csak az eredeti jogosulttal piaci versenyhelyzetben lévő személyekkel szemben lett volna csak kikényszeríthető.

A polgári jog titokvédelmi szabályainak alkalmazhatósága is nyilvánvaló, azonban a csak ilyen módon megvalósított védelem határai horizontálisan szűkre szabottak, hiszen ennek alkalmazására csak a szoftver nyilvánosságra hozatala előtt kerülhet sor. A már nyilvánosságra hozott szoftvert nem védik a Ptk. titokvédelmi szabályai.

Természetesen felmerült annak a lehetősége is, hogy a szoftverek jogi védelmét szabadalmakkal biztosítsák. Ezt a lehetőséget végül a szabadalmi védelem szerzői jogtól eltérő védelmi tárgya miatt vetették el. A szabadalomnál a kizárólagos jog a műben foglalt gondolat ismételt megvalósítására irányul, ellentétben a szerzői joggal, ahol a gondolat egyéni kifejezésformájának ismételt megismétlésére. A mű gondolati tartalma elvileg elkülöníthető a formától. Ezen különbség miatt a szoftverszabadalmak könnyen a technikai fejlődés akadályát jelentették volna⁷.

6 Gyertyánfy (1989) 16. old.

7 Gyertyánfy (1989) 14. old.

A szerzői jogi védelem terén hagyományosan nagy jelentősége van a többoldalú nemzetközi szerződésekkel kialakított védelmi háttérnek. Ez a megállapítás különösen helytálló, ha a szoftverekre gondolunk, hiszen ezek olyan alkotások, amelyek csak a virtuális közegben léteznek, ezért gyakorlatilag azonnal, és tökéletesen lehet többszörözni és terjeszteni őket. Nemzetközi szintű védelem nélkül a szoftverek alkotóinak nem csak a nemzetközi magánjogi kollíziós normák esetlegességének lennének kitéve, de az országok védelmi szintjei nemzetközi egységesítés nélkül eltérnének.

A szoftverek szerzői jogi védelmének megteremtését a nemzeti jogszabályokban az akkori rugalmas nemzetközi szerzői jogi háttér tette lehetővé. Ugyanennek a nemzetközi háttérnek a hiánya volt az oka, hogy nem a szoftverek sui generis védelme terjedt el a világon. A Berni Uniós Egyezmény védeni rendeli az irodalmi és művészeti művek legszélesebb körét, tekintet nélkül a mű létrehozatalának módjára vagy alakjára. Ez a technológia semleges meghatározás nyitva hagyta annak a lehetőségét, hogy nemzeti bíróságok sajátos irodalmi műként a kifejezett törvényi felhatalmazás hiányában is védelemben részesítsék a számítógépi programalkotásokat.

Ezt a nemzetközi háttérrel kihasználó döntést hozott a Kúria elődje 1984-ben, amiben kvázi irodalmi műként védelemben részesítette a XXII. moszkvai olimpiai játékokra készült eredményjelző szoftvert. A program alkotói munkaviszonyban álló szerzők voltak, a munkáltató pedig az olimpia után eladta a megfelelően átalakított rendszerét egy Tbilisziben rendezett sporteseményre. A felperes szerint ez olyan felhasználásnak minősült, ami után a szerzőket szerzői díj illeti meg. Az alperes módosított fellebbezésében arra hivatkozott, hogy a rendszer átalakítása miatt jelentős költségei merültek fel, amit a szerzők díjigényének megállapításánál figyelembe kell venni. A másodfokú eljárásban a bíróság megállapította, hogy az alperes munkáltató által elvégzett módosítások nem érintették a rendszer felépítését és a részegységek közötti összefüggéseket, vagyis az eladott rendszer és a munkavállalók által fejlesztett rendszer megegyezik, és a módosítás miatt jelentős költségekről sem lehet szó⁸.

Az itt tárgyalt ügy érdekessége, hogy az elsőfokú eljárásban meghozott döntés után, de

8 BH1984. 269

még a másodfokú eljárás ideje alatt lépett hatályba a 15/1983. évi MM rendelet, ami az 1969. évi szerzői jogi törvény végrehajtására kiadott rendeletet módosította oly módon, hogy a szoftvereket is védelemben részesítette⁹. Vagyis amíg az első fokon eljáró bíró kifejezett jogszabályi rendelkezés hiányában részesítette védelemben a szoftvert, a másodfokú eljárás alatt már nem volt kérdéses, hogy a számítógépi programalkotások és a hozzájuk tartozó dokumentáció szerzői mű.

A rugalmas nemzetközi szerződéses háttér tette lehetővé a nemzeti jogalkotók számára, hogy a szerzői jogi tárgyú jogszabályaikba beépíthessék a szoftverekre való utalást. Magyarország a nemzetközi összehasonlításban az elsők között építette be a jogrendszerébe a szoftverek *expressis verbis* jogi védelmét, csak a Fülöp szigetek (1972) és az Amerikai Egyesült Államok (1976) alkotott ilyen téren a jogszabályt korábban¹⁰.

A jogi védelem jellegére vonatkozó viták végére az 1985-ben a Szellemi Tulajdon Világszervezetének keretében összeült szakértői értekezlet tett pontot, amely úgy foglalt állást, hogy a szoftverek jogi védelmének megteremtésére a szerzői jog a legalkalmasabb¹¹.

A GATT uruguayi fordulójával a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó egyezménycsomag részeként megszületett a Szellemi Tulajdonjogok Kereskedelmi Vonatkozásairól szóló Egyezmény (TRIPS). A GATT 1947-ben megkezdett működése során a nemzetközi kereskedelem kiterjedését korlátozó vámjellegű és nem vámjellegű korlátok lebontását tűzte ki célul. Ilyen nem vámjellegű korlátnak tekinthető a szellemi alkotások megfelelő szintű védelmének hiánya, vagy a védelem eltúlzott mértéke. Azonban ennek ellenére sem érthető önmagában, hogy milyen okok vezettek a hangsúly eltolódására a Szellemi Tulajdon Világszervezetének (WIPO) intézményeiről a szellemi tulajdon oltalmának kérdéseivel nem túl sok kapcsolatot mutató GATT keretében folyó tárgyalásokra. Az okok egyik köre intézményi jellegű: az uniós egyezmények felülvizsgálata elmaradt, és a tagállamok közötti viták rendezésére irányuló egyezménytervezet szakértői értekezletei is parttalanná váltak a fejlett és

9 15/1983. (VII. 12.) MM rendelet 1. § (1)

10 Gyertyánfy (1989) 6. old.

11 Faludi (2005) 3. old.

fejlődő országok érdekellentéte miatt. Zavarossá tette az uniós egyezmények alkalmazását a felülvizsgált szövegekhez nem csatlakozó, továbbá a fenntartásokkal élő államok és az összes rendelkezést elfogadó államok viszonya¹². A GATT keretében zajló tárgyalások mellett felhozható érvként kereskedelempolitika és a szellemi alkotásvédelem kérdéseinek összekapcsolását, vagyis az úgynevezett csomagalkuk megkötésének a lehetőségét, és a GATT jól működő vitarendezési mechanizmusát¹³ említhetjük meg.

A TRIPS egyezmény kifejezetten rendelkezik arról, hogy a számítógépi programok a Berni Konvenció (1971) szerinti irodalmi művekként akár forrás kód, akár tárgyi kód formában védettek¹⁴. A TRIPS a kísérő dokumentációról kifejezetten nem rendelkezik, de nem vitás, hogy irodalmi műként azok önállóan is védettek.

A WIPO-ban időközben elindult a Berni Konvenció felülvizsgálata, aminek egy új egyezmény, a Szerzői Jogi Szerződés lett az eredménye¹⁵. A szerződés 4. cikke a TRIPS egyezménnyel is összhangban kimondja, hogy a számítógépi programok a Berni Egyezmény 2. cikke értelmében irodalmi művekként részesülnek védelemben. A védelem kiterjed a számítógépi programokra, függetlenül attól, hogy milyen módon vagy formában kerülnek kifejezésre.

Az Európa Unió a nemzetközi jogfejlődést megelőzve a korábban tárgyalt nemzetközi szerződések védelmi szintjét lényesen túllépve biztosít védelmet a számítógépi programalkotásoknak a tagállamaiban. Emiatt született meg 1991-ben a szoftverirányelv¹⁶, amely kódexjelleggel¹⁷ szabályozta a szoftverek szerzői jogi védelmének kérdéseit. Az 1991-es irányelvet az áttekinthetőség és az érthetőség miatt újrakodifikálták, így született meg a jelenleg is hatályos 2009/24/EK irányelv a számítógépi programok jogi védelméről. Az irányelv részletesen szabályozza a felmerülő kérdéseket ellentétben a nemzetközi jog sporadikus jogforrásaival.

12 Csiky (1998)

13 Dispute Settlement Understanding (DSU) ld.: 1998. évi IX. törvény II. Melléklet

14 1998. évi IX. törvény 10. cikk

15 2004. évi XLIX. törvény a Szellemi Tulajdon Világszervezete 1996. december 20-án, Genfben aláírt Szerzői Jogi Szerződésének, valamint Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződésének kihirdetéséről

16 A Tanács 1/250/EGK irányelve

17 Faludi (2005) 3. old.

Meghatározza a védelem tárgyát, és kimondja, hogy a szoftver akkor védett, ha a szerző saját szellemi alkotása, vagyis ha nem egy másik szoftver szolgai másolásának az eredménye. Ezzel kellően alacsony szintre helyezi a védelem szintjét. Ezen túlmenően semmilyen más követelmény, pl. esztétikai vagy funkcionális, nem állítható fel a szoftverrel szemben. A program szerzője az azt létrehozó természetes személy, illetve a természetes személyek csoportja és -amennyiben ezt a tagállami jogszabályok lehetővé teszik- jogi személy is lehet. Az irányelv meghatározza az engedélyhez kötött cselekményeket: többszörözés, átdolgozása, feldolgozása, fordítása és terjesztése beleértve a bérbeadást is. Az engedélyhez kötött cselekmények alól kivételeket is enged az irányelv, de ezek nem minősülnek szabad felhasználásnak a szó szerzői jogi értelmében, mert ezeket nem a szoftverjoggal szemben lehet gyakorolni, hanem kógens rendelkezésekként csak a szoftver jogszerű felhasználóját illetik meg a felhasználási szerződés ezzel ellentétes rendelkezése esetén is. Ilyen rendelkezésnek minősül a másolat készítése, ha az a program futtatásához, valamely hiba kijavításához, valamint biztonsági célokból szükséges. A program jogszerű felhasználója a jogosult engedélye nélkül is megfigyelheti annak működését a program elemeinek alapját képező ötletek és elvek meghatározása céljából. Végezetül nincs szükség a jogosult engedélyére a védett számítógépi program visszafejtésére, ha ez elengedhetetlen az önállóan megalkotott program más programokkal való együttes működtetéséhez szükséges információ megszerzéséhez, feltéve ha ez az információ korábban nem volt hozzáférhető a visszafejtők számára. A visszafejtésnek az együttműködés megteremtéséhez szükséges részekre kell korlátozódnia. Az irányelv korlátozza az így megszerzett információ felhasználását is. Végezetül az irányelv a WIPO szerzői jogi szerződéséhez hasonlóan megteremti a hatóságos műszaki intézkedések jogi védelmének kötelezettségét.

IV. A magyar szabályozás

A szerzői jogi törvény a védelem tárgyának meghatározásakor példálózó felsorolásában külön nevesíti a számítógépi programalkotásokat és a hozzájuk tartozó dokumentációt¹⁸. A szoftver fogalmi definíciójának meghatározása nélkül úgy rendelkezik, hogy a szoftver a programkód és a dokumentáció összessége. A külön meghatározásnak azért van jelentősége, mert a korábban tárgyalt nemzetközi szerződésekkel (WIPO Copyright Treaty és TRIPS) ellentétben a szoftverek önállóan, és nem mint az irodalmi művek egyik altípusa lesznek védettek. Vagyis ahol a szerzői jogi törvény irodalmi művet említ, ott nem alkalmazhatjuk a szoftverekre vonatkozó különös szabályokat.

A szoftverek szerzői jogi védelmében részesül a számítógépi programhoz tartozó dokumentáció is¹⁹. A dokumentációval kapcsolatosan felmerülhet annak a kérdése, hogy milyen kapcsolatban kell állnia a szoftverrel, mit is jelent a normaszövegben a „hozzá tartozó” kifejezés. A Kúria több döntésében is rámutatott arra, hogy a törvény felidézett rendelkezésének tárgyi hatálya nem szűkíthető le csupán a már létező programokra és az ezekhez tartozó dokumentációkra. A törvény „hozzájuk tartozó” szóhasználata a dokumentáció és program olyan kapcsolatát juttatja kifejezésre, mely szerint az előbbinek a megalkotása szükségképpen az utóbbinak a megalkotására irányul, de a program tényleges létrejötte nem előfeltétele a dokumentáció szerzői jogi védelmének²⁰.

A védelem szintjét a törvény kellően alacsonyra helyezi azzal, hogy a Sztj. 1. § (3) szerint a szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. Ez a megfogalmazás eltér a Szoftver Irányelvben meghatározottól, hiszen az irányelv szerint a számítógépi program akkor részesülhet védelemben, ha eredeti abban az értelemben, hogy a szerző saját szellemi alkotása. Negatívan megfogalmazva az irányelvben foglaltakat azt mondhatjuk, hogy a védelem létrejöttéhez elégséges az, ha a program nem egy másik program szolgai másolásának az eredménye. Az Irányelv által támasztott követelmény inkább a tevékenységre, az erőfeszítésre, míg a Sztj. a szellemi alkotási folyamatból fakadó

18 Sztj 1. § (2) c,

19 Sztj. 1. § (2)

20 BH 1993/545.

eredetiségre helyezi a hangsúlyt²¹. Ezen túl semmilyen más követelménynek nem kell megfelelnie a szoftvernek, a védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől, vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől. Ezért az sem feltétel a megalkotott programalkotással szemben, hogy képes legyen ellátni a funkcióját. A szerzői jog védi a rossz szoftvert is. A program funkcionális hiányosságai nem a szerzői jogban, hanem pl. a polgári jog kellékszavatossági szabályainak alkalmazása során nyernek jelentőséget.

A szoftver, ellentétben pl. a szépirodalmi művekkel funkcionális mű, vagyis az elsődleges rendeltetése valamely funkció ellátása, és nem pl. a szubjektív öröm nyújtása az esztétikumon keresztül. Ez a jellemzője a szoftvernek természetesen hatással van a szoftver egyéni, eredeti jellegével szemben támasztott elvárásokra is, amire az „programalkotás” kifejezés használata is utal a normaszövegben²². A funkcionális jelleg egyik eredménye, hogy azonos funkciót azonos paraméterek mellett több, egymástól függetlenül fejlesztett, ezért párhuzamosan szerzői jogi védelemben részesülő, de egymásra például a menü, a parancsok, a grafikus képernyő felület, a funkciók tekintetében összetéveszthetőségig hasonló programmal is el lehet érni. Ezt a szabályt értelmezve juthatunk arra a következtetésre is, hogy a szoftvernek el kell térnie a feladata által közvetlenül meghatározott, illetve a mindenki által közhelyszerűen alkalmazott kifejezési formáktól ahhoz, hogy a jog által védelemben részesüljön.

Nem a törvényben szereplő kritérium, de a törvény logikája alapján a szabályozás immanens részének tekinthető a szoftverekkel szemben támasztott azon elvárás, hogy tartós formában rögzítésre kerüljön a szoftver. Mivel a szerzői jog nem önmagában a szerző szellemi tevékenységét, hanem annak az eredményéhez kapcsolódó jogokat védi, ezért könnyen belátható, hogy tartós rögzítés nélkül a védelem létrejöttének bizonyítása nehézkessé válik.

1. A szoftver jogszerű megszerzőjének jogai

A szoftver, mint műfajta jellemzői miatt a hagyományos szerzői műfajokhoz képest a

21 Gyertyánfy (2006) 303. o.

22 Lontai (2012) 51. old.

mérleg nyelve a felhasználótól, közönségtől a szerzői jog jogosultja felé billent el²³. Ennek a hangsúlyeltolódásnak egyrészt az az oka, hogy a hagyományos műfajták esetében hárompólusú felhasználási folyamat a szoftverek esetében kétpólusúvá vált. A festő megfesti a képet, a galéria kiállítja (felhasználja), a közönség pedig megnézi. A felhasználási folyamat második pólusa a felhasználás, amihez a szerző engedélye is kell. Hagyományos műfajták esetében a közönség nem minősül felhasználónak, a műértékelés nem engedélyköteles tevékenység. Műszaki okok miatt azonban egy szoftver esetében azonban a műértékelés és a felhasználás összecsúszik, hiszen a szoftver futtatása egyúttal többszörözést is megvalósít²⁴. Ezért a műértékelés szoftverek esetében elhanyagolható jelentőségűvé vált. Az eltolódás másik oka, hogy a Sztj. által biztosított szabad felhasználások is csak kis részben érintik a szoftverek felhasználóit²⁵. Ezt a fajta eltolódást hivatott kezelni a szerzői jogi törvény azon rendelkezései, amik a szerző vagyoni jogainak korlátozása mellett többletjogokat biztosítanak a szoftver jogszerű megszerzője számára.

A felhasználási szerződés eltérő rendelkezése hiányában a szerző kizárólagos joga nem terjed ki a többszörözésre, átdolgozásra, feldolgozásra, fordításra és a szoftver bármilyen más módosítására annyiban, amennyiben ezeket a cselekményeket a jogszerű megszerző a szoftver rendeltetésével összhangban végzi. A Sztjv. ezen diszpozitív szabálya lehetővé teszi a hibajavítások elkészítését és az ilyen módon elért eredmények többszörözését is. A törvény további korlátot a kivétel céljának meghatározásával állítja fel: csak a felhasználási engedély által meghatározott felhasználási cél maradéktalan megvalósítása érdekében élhet a jogszerű megszerző a törvényes engedéllyel. Ezért ez a szabály pl. nem tesz lehetővé annál több gépre való telepítést, mint amit a felhasználási szerződés egyébként engedélyezett.

A szoftver jogszerű megszerzője egy darab biztonsági másolatot készíthet a szoftverről akkor, ha ez a szoftver felhasználásához szükséges. Ilyen esetnek tekinthető az, ha a felhasználó biztonsági másolat készítésével biztosítja az eredeti műpéldány károsodása esetén a felhasználás folytatását. A biztonsági másolathoz természetesen önálló felhasználási engedély nem kapcsolódik, a biztonsági másolatot mindig az eredeti

23 Gyertyánfy (2014) 376. old.

24 Faludi (2005) 4. old.

25 Lásd: Sztj. 35. § (1), 39. §, 60. §, (4) bekezdések

felhasználási szerződéssel azonos feltételek mellett, és csak az eredeti műpéldány károsodása esetén lehet felhasználni. A felhasználási szerződésben ettől érvényesen nem lehet eltérni, ezen jogszabályi engedély kógens volta miatt a felhasználási szerződés ettől eltérő rendelkezése semmisnek minősülne.

A szoftver alapjául szolgáló elv, elgondolás jogszerű felhasználó általi megismerését segíti elő a Szjt. azon kogens szabálya, amely a szerző engedélye nélkül is lehetővé teszi a szoftver betáplálását, képernyőn való megjelenítését, futtatását, továbbítását és futtatását. Ezek a cselekmények fokozottan alkalmasak arra, hogy az üzleti titok körébe tartozó információk birtokába juttassa a törvényi engedéllyel élő felhasználót. A szoftver alapjául szolgáló ötletet, elvet, elgondolást a szerzői jog nem védi, ez azonban a párhuzamos védelem elvével összhangban nem jelenti azt, hogy a Szjtv. ezen rendelkezése kizárná a Ptk. üzleti titok védelmére vonatkozó szabályainak alkalmazhatóságát. A Ptk. titokvédelmi szabályai sem alkalmasak arra, hogy a Szjt. ezen kivételeinek alkalmazhatóságát megakadályozzák, azok csak a kivételt igénybe vevő jogszerű felhasználóval szemben keletkeztetnek arra nézve kötelezettséget, hogy az ilyen módon megszerzett üzleti titkokat megőrizze.

2. Dekompilációs jog

Az önállóan megalkotott szoftver más szoftverekkel való együttes működés lehetőségének a megteremtése érdekében a szerzői jogi törvény lehetővé teszi, hogy a felhasználó a védelem tárgyát képező szoftvert többszörözze vagy lefordítsa (visszafejtse). A visszafejtés lehetőségét csak szigorú keretek között, a jogosult jogainak és jogos érdekeinek a védelmére tekintettel teszi lehetővé a törvény.

A törvény egyrészt korlátozza a jogosultak körét: csak a szoftver jogszerű felhasználója és -tekintettel arra, hogy a szoftver visszafejtése és az interoperabilitás megteremtése programozói ismereteket követel meg- a jogszerű felhasználó megbízottja számára teszi lehetővé a védelem tárgyát képező szoftver visszafejtését.

A visszafejtés jogszerűségének a vizsgálata során figyelembe kell azt is venni, hogy az együttes működtetéshez szükséges információ a visszafejtési jog jogosultjai számára milyen mértékben volt hozzáférhető. A dekompilációs jog csak akkor illeti meg a

jogosultakat, ha az így megszerezni kívánt információ egyébként nem minősül könnyen hozzáférhetőnek.

A dekompilációs jog a szoftvernek csak azon részeire korlátozódik, amely részek az együttes működés megteremtése szempontjából szükségesek.

A visszafejtési jog gyakorlása során megszerzett információk sem használhatóak fel korlátlanul. Az nem használható fel egy másik, hasonló szoftver kifejlesztéséhez, előállításához, forgalomba hozatalához, sem a szerzői jogot sértő egyéb cselekményekhez. Az ilyen módon megszerzett információ nem közölhető mással, kivéve, ha az együttes működés másképpen nem valósítható meg. A megszerzett információ nem használható fel az interoperabilitás megteremtésén kívüli célra.

A szerzői jogi törvény ezen felül az úgynevezett háromlépcsős tesztet²⁶ is alkalmazni rendeli a visszafejtési cselekményekre. A felhasználót csak akkor illeti meg a visszafejtési jog, ha nem sérelmes a mű rendes felhasználására, indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, amennyiben megfelel a tisztesség követelményének és nem irányul a visszafejtési jog rendeltetésével össze nem férő célra.

A fentebb kifejtett konjunktív feltételeknek megfelelő visszafejtési jog felhasználási szerződésben érvényesen nem zárható ki.

²⁶ Szt. 33. § (2)

V. A védelem határai

A szoftver mindig funkcionális mű: az általa ellátott funkció alapvetően határozza meg a szoftver megjelenési formáját, az alkalmazott parancsokat és azok struktúráját. A szoftverek szerzői jogi védelmének egyik legnyitottabb kérdése ezért az, hogy meddig terjedhet a jog által biztosított védelem és, hogy valójában mit is véd a szerzői jog: a formát vagy a tartalmat, vagyis a programot annak megjelenési formájában, vagy a program belső logikáját²⁷. Más módon fogalmazva meg a problémát, arra keresünk választ, hogy mikor valósít meg jogellenes másolást a később megalkotott, és a korábban megalkotott versenytársával azonos funkciót betöltő, ezért részben azonos tartalmi és formai jegyeket felmutató program.

Erre a problémára részben választ adott az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlata. Az angol **Hight** Court of Justice az SAS Institute Inc és a a World Programming Ltd. között folyamatban lévő perben felfüggesztette eljárását, és kérte az előzetes döntéshozatali eljárás lefolytatását.

A SAS Institute analitikai szoftvereket fejlesztő társaság. A SAS Institute 35 év alatt kifejlesztett egy integrált számítógépi programcsoportot, amely széles körű adatkezelési és adatelemzési – és többek között statisztikai elemzési – feladatok elvégzése mellett lehetővé teszi a felhasználók számára, hogy saját alkalmazási programokat írjanak és futtassanak a SAS-rendszerben való alkalmazáshoz abból a célból, hogy e rendszer kezelhesse az adataikat (szkriptek). Ezeket a szkripteket a SAS-rendszer saját nyelvén írják (a továbbiakban: SAS-nyelv).

A WPL úgy vélte, hogy piaci igény áll fenn olyan helyettesítő szoftverek iránt, amelyek képesek a SAS-nyelven írt programokat végrehajtani. A WPL ezért megalkotta a „World Programming System”-et, amelyet oly módon alakított ki, hogy az a SAS-összetevők funkcionalitását a lehető legnagyobb mértékben lemásolja, olyannyira, hogy megpróbálta biztosítani, hogy ugyanazon adatbevitel ugyanazon adatkinyeréseket eredményezzék. A WPL ezen a célját a versenytárs program Learning Edition verziójának, és a hozzá tartozó dokumentáció vizsgálatával érte el, de a felperes nem

²⁷ Faludi (2005) 5. old.

tudta bizonyítani, hogy az alperes hozzájutott volna a SAS-rendszer forráskódjához. Ezzel a SAS-rendszer felhasználói számára azt kívánta lehetővé tenni, hogy az általuk kifejlesztett, a SAS-rendszerben használandó szkripteket futtathassák a World Programming System kereteiben.

A SAS Institute keresetet nyújtott be a bíróságon azt kifogásolva, hogy

1. a WPL lemásolta a SAS rendszerhez tartozó kézikönyvet, és ezzel megsértette a kézikönyveken fennálló szerzői jogát.
2. így a WPL közvetetten lemásolta a SAS-összetevőket magában foglaló számítógépi programokat, és ezáltal megsértette a SAS-összetevőkön fennálló szerzői jogot
3. WPL a felhasználási szerződésbe ütközően használta a SAS-rendszer „Learning Edition” verzióját, és ezáltal megsértette a „Learning Edition”-ön fennálló szerzői jogot, valamint
4. WPL saját kézikönyve megalkotása során megsértette a SAS-rendszer kézikönyvein fennálló szerzői jogot

Az angol bíróság lényegében arra várt választ a 1-5. sz. kérdéseiben, hogy a programnyelv és az adatfájlformátum kifejezési formának minősül-e. Az Európai Unió Bírósága a Berni Egyezmény, a WIPO Szerzői Jogi Szerződés, a TRIPS egyezmény alapján, és az azóta már hatályon kívül helyezett 91/250/EU irányelv szövegét értelmezve megállapította, hogy sem a számítógépi program funkcionalitása, sem a számítógépi program keretében, a program bizonyos funkcióinak a használata céljából alkalmazott programnyelv és adatfájlformátum nem minősül e program kifejezési formájának. Pozitívan vizsgálva a védelem határait megállapította a bíróság, hogy csak a program forráskódja és tárgyi kódja minősül a program kifejezési formájának. Ellenkező esetben, vagyis ha a program funkcionalitása is szerzői jogi védelemben részesülne, azzal a következménnyel kellene számolnunk, hogy az ötletek a technikai haladás és az ipari fejlődés rovására kisajátíthatók lennének²⁸. A programok szerzői jogi típusú védelmének fő előnye az, hogy pusztán a mű egyéni kifejeződésére korlátozódik, ezért meghagyja más szerzők számára annak a lehetőségét, hogy hasonló, vagy akár

28 Főtanácsnoki vélemény

(részben) azonos programokat hozzanak létre, feltéve ha ezt nem jogellenes másolás útján teszik. Az adott ügyben azonban nem utalt semmilyen körülmény arra, hogy az alperes hozzáfért volna a felperes forráskódjához, ezért a fentebb vázolt tevékenységével nem valósított meg jogsértést.

Az angol bíróság által feltett 6-7 sz. kérdések lényegüket tekintve a WPL irányelvben biztosított visszafejtési jogára vonatkozik: milyen hatással lehet a felhasználási szerződés a felhasználó visszafejtési jogára, illetve korlátozza-e a szerzői jog jogosultjának programon fennálló kizárólagos jogait az a körülmény, ha a visszafejtő program elemeinek alapját képező ötleteket és elveket meghatározása után ez alapján egy hasonló vagy azonos funkcionalitású programot alkot meg. A bíróság az eset kapcsán megállapította, hogy a felhasználási szerződés érvényesen nem korlátozhatja a felhasználó dekompilációs jogát, az ezzel ellentétes szerződési feltétel semmis. Ennek az egyedüli feltétele az, hogy a felhasználó jogszerű felhasználónak minősüljön. Ezt a feltételt a WPL teljesíti, hiszen a felperes honlapján keresztül ráutaló magatartásával érvényesen kötött felhasználási szerződést a program tanuló verziójára nézve. A probléma másik eleme szempontjából pedig arra a következtetésre jutott a luxemburgi fórum, hogy a visszafejtéssel megállapított ötletek és elvek felhasználásának egyetlen korlátja, hogy az nem eredményezheti a visszafejtett program forráskódjának a jogellenes többszörözését. Az adott ügyben nem merült fel arra nézve bizonyíték, hogy az alperes hozzáfért volna a felperes által előállított forráskódhoz, ezért azt le sem másolhatta. A visszafejtéssel meghatározott ötleteket és elveket tehát a jogosult felhasználhatja arra, hogy annak funkcionalitását egy másik program keretében többszörözze.

A nyolcadik és a kilencedik kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra várt választ, hogy a szerzői jogi védelem alatt álló számítógépi program használati kézikönyvében leírt egyes elemeknek valamely más számítógépi programban, vagy e program használati kézikönyvében történő többszörözése az e kézikönyvön fennálló szerzői jog megsértésének minősül-e. A bíróság szerint a 2001/29 irányelv alapján a kézikönyv ilyen jellegű másolása kézikönyvön fennálló szerzői jog megsértésének minősülhet, ha a kézikönyv a szerző saját szellemi alkotásának minősül. Annak az eldöntése azonban, hogy a jogsértés feltételei fennállnak az adott ügyben, a tagállami bíróság hatáskörébe tartozik.

Egy másik, cseh bírói fórumról elindult ügyben az Európai Unió Bírósága arra kereste a választ, hogy a számítógépi program irányelvben meghatározott kifejezési formájának minősül-e a program grafikus felhasználói felülete, és ezáltal a programok egyedi védelmében részesül-e. A másik feltett kérdés annak a megválaszolására irányult, hogy kimeríti-e a program nyilvánossághoz közvetítésének fogalmát a program felhasználói felületének televízióon keresztül történő közvetítése. Az alapeljárás azzal kezdődött, hogy a Bepečnostní softwarová asociace a cseh szerzői jogi törvény alapján engedélyt nyújtott be a Ministerstvo kulturyhoz a számítógépi programokra vonatkozó szerzői vagyoni jogok közös kezelésének engedélyezése iránt. A kérelmét a BSA arra alapozta, hogy a televízióban szerzői jogi jogsértést követtek el azzal, hogy a választási eredményeket ábrázoló programot (annak grafikus felhasználói felületét) a nyilvánosság felé közvetítették.

Az első kérdésre adott válasz keresése közben a bíróság abból indult ki, hogy irányelv által biztosított védelem tárgya magában foglalja a számítógépi program bármely formában történő kifejezéseit, amelyek lehetővé teszik annak a különböző programozási nyelveken -úgy mint forráskód és tárgykód- történő többszörözését. A grafikus felhasználói felület azonban csak a program és a felhasználója közötti kommunikációt teszi lehetővé, ezért a fentebb meghatározott elvárásnak nem felel meg. Nem alkalmas a program többszörözésére, hanem csupán a program valamely elemének minősül, amelyen keresztül a felhasználó a program funkcióját használhatja. Természetesen az a körülmény, hogy a felhasználói felület nem részesül a szoftvereknek járó egyedi szerzői jogi védelemben, nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy grafikai alkotásként önálló védelemben részesülhessen a grafikus felület. Ebből a szempontból a grafikus felülettel szemben támasztott egyetlen szempont, hogy egyedi legyen abban az értelemben, hogy az alkotójának a saját szellemi alkotása. Ennek a feltételnek a vizsgálat során a nemzeti bíróságnak figyelembe kell vennie a felületet képező elemek elrendezését és konfigurációját. Az egyediség kritériumának nem tesznek eleme a felhasználói felület azon elemei, amelyeket kizárólag technikai funkció jellemez.

A bíróság felhívta az ítéletében a figyelmet arra, hogy a nyilvánossághoz való közvetítést az irányelv preambuluma alapján szélesan kell értelmezni azért, hogy olyan magas szintű védelem legyen, amely képes megteremteni a jogosultak számára a

megfelelő díjazást műveik felhasználása, pl. nyilvánossághoz való közvetítése során. A bíróság jogértelmezése alapján azonban jelen esetben ez a nyilvánossághoz közvetítés nem valósul meg, mert a televíziós sugárzás keretében csak a program grafikus felhasználói felülete jelenik meg, ezért az ilyen típusú közvetítés a tv nézőket csak passzívan érinti. A nézőknek nincs lehetőségük arra, hogy a felhasználói felületen keresztül befolyásolják a program működését, ezért nem áll fenn felhasználókkal való kölcsönhatás, így az ilyen típusú cselekmény a program nyilvánossághoz való közvetítését sem valósíthatja meg. Az ilyen típusú nyilvánossághoz közvetítés jogsértő jellegét természetesen ellentétesen kell értelmezni, ha a szoftver felhasználói felülete vizuális alkotásként önálló védelmet élvez.

Hasonlóan a szerzői jog határait feszegeti az angol bíróság által 2004-ben eldöntött eset: *Navitaire v. EasyJet, Bulletproof*. A felperes Navitaire szoftverfejlesztő cég, aki Openres néven jegy nélküli helyfoglalási rendszert fejlesztett ki az alperes légitársaságnak, az EasyJet-nek. A másodrendű alperes kaliforniai székhelyű szoftverfejlesztő cég, aki a felperes által jogsértőnek minősített programot előállította. Az Easyjet a felperes által fejlesztett rendszeren keresztül intézte a helyfoglalásokat, azonban takarékosági okokból idővel kezdeményezte helyfoglalási a szoftver saját verziójának kifejlesztését. A saját verziót oly módon alkották meg, hogy a szoftver felhasználói a lehető legkevesebbet érzékeljenek a váltásból, hiszen a felperes szoftverének **használatát** már megszokták. Ezért az Easyjet programja ugyanazokat a parancsokat használta, mint a Navitaire programja, a szabad helyek megjelenítéséhez mindkét programban az „A” betűt kellett lenyomni, ami az „availability” rövidítése. A grafikusfelület felépítése is hasonló azért, hogy a régi program felhasználóinak ne kelljen egy új felület kezelését megtanulniuk. Az alkalmazott ikonok képe is hasonló, részben azonos a két programban **ugyezen** okokból.

Eres:

Build Non-Stop

Date
 Start: 03JUL02 Tuesday End: ddmmmyy

Days
 All Days
 Only on: Mo Tu We Th Fr Sa Su

Flight #: 444 City Pair: From: AMS To: ATH

Departure Time: 10:06 Actual Capacity: 233
 Arrival Time: 13:01 Sellable Lid: 234
 Equipment: 319

Buttons: OK, Cancel, Next, Clear

Openres:

Build Non-Stop Segment and Schedule

Date
 Between: 31MAR99 Wednesday and 31MAR00 Friday

Days
 All days
 Only on: Mo Tu We Th Fr Sa Su

Flight #: 2020 City Pair: From: SLC To: DEN

	Applicable Classes	Actual Capacity	Sellable Lid	CRS Trigger
Departure Time: 07:00	Cabin 1: F	16	14	12
Arrival Time: 08:30	Cabin 2: JCDZ	32	30	28
Equipment: 737	Cabin 3: NSWYZ	74	72	70
Seat Config: MAPFILE1	Cabin 4:			
Schedule ID: 0331	Cabin 5:			
SVC:	Cabin 6:			
Aircraft Totals:		122	116	110

Buttons: OK, Cancel, Next, Clear

Options: Build Seat Map, Build Flt Following, Auto Calculate

Ikonok:

OpenRes Schedule Planning	eRes Fares and Scheduling
	
	
	
	
	
	
	
	
	

A döntés meghozatalát végül itt is erősen befolyásolta, hogy az Easyjet soha nem ismerte meg a felperes által alkotott forráskódot, és a két program fájlstruktúrája is alapvetően különböző. A bíróság ítéletében végül arra a következtetésre jutott, hogy az üzleti logikát -hasonlóan egy regény cselekményéhez- a szerzői jog nem védi. A képernyő ezúttal is lehetne grafikai mű, azonban ebben az esetben az arculatot annak funkciója határozza meg, ezért az egyéni eredeti jelleg értelemszerűen hiányzik. Egy betűjel használata az adott funkció megjelenítésére szintén nem minősül szerzői műnek, ezért itt sem valósult meg jogsértés. Az alperesnek csak az azonos ikonokat kellett eltávolítania a programjából, hiszen az a másik mű szolgai másolásának minősült.

Ugyancsak a szoftver forráskódjának, és a szoftver által megjelenített képnek a kapcsolatát vizsgálta a Szerzői Jogi Szakértői Testület két 2004-es döntésében²⁹. Mindkét ügy tárgyát fontok képezték. A szakvélemények alkalmazásában a font azonos módon és elvek szerint képzett betű- illetve karakterkészletet jelent. A betű, illetve karakterkészleten belül alkalmazott egységes arculatú betűket pedig betűtípusnak hívják. A fontok a szerzői jog grafikai művekként védelemben részesíti, ha annak arculata olyan egyéni, eredeti jellegű mű, amely a szerző saját szellemi alkotása. A fontok túlnyomó többsége azonban mostanra régóta ismert és használt betűtípusokból áll, ezért a szerzői jogi védelem meglétéhez szükséges egyéni eredeti jelleggel nem rendelkeznek. Ez persze nem jelenti azt, hogy valaki saját szellemi tevékenységének eredményeképpen manapság már ne alkothatna a szerzői jog által védett fontot. A fontokat jellemzően számítógépi programokkal állítják elő, amelyeket a szerzői jog ugyancsak védelemben részesít. „A fontfájl, mint szoftver szerzői jogi oltalomhoz szükséges egyéni-eredeti jellege az eljáró tanács véleménye szerint abból adódhat, hogy

²⁹ 20/2004 és 38/2004-es sz. ügyek

a grafikus betűkép leképezésekor a fontszerkesztő programot használó szerkesztő maga választja meg, hogy a font körvonalpontjaiból melyeket használja fel a digitális leképezést meghatározó alappontokként. Ezen kreatív döntések eredményeképpen a grafikai műként – akár a védelmi idő letelte miatt, akár az egyéni-eredeti jelleg hiánya miatt – szerzői jogi oltalmat nem élvező betűtípus-rajzokból is egyéni-eredeti szoftvermű, azaz fontfájl keletkezhet³⁰. A Testület az ügy során megállapította, hogy a fontok ezen kettős védelme, a font grafikai műként való szerzői jogi védelme, és a fontot megrajzoló szoftver szerzői jogi védelme egymástól elválí. Ez egyrészt azt jelenti, hogy ha a font megrajzolásához használt szoftver szerzői jogi védelemben részesül, akkor ez a védelem csak akkor terjedhet ki a font megjelenésére is, ha a font egyéni eredeti jellegénél fogva grafikai műként is védelemben részesül. Negatívan megfogalmazva ezt a tételt azt mondhatjuk, hogy a védett számítógépi program által létrehozott font megjelenése nem lesz feltétlenül védett. Logikailag ebből arra a következtetésre juthatunk, hogy két egymástól függetlenül létrehozott, ezért a jog által párhuzamosan védelemben részesített program anélkül rajzolhatja meg ugyanannak az egyéni eredeti jellegét felmutatni nem tudó fontnak a képét, hogy közülük az egyik jogellenes másolást követne el. Megfordítva az előző állításunkat viszont azt mondhatjuk, hogy ha a font megjelenésénél fogva egyéni eredeti jelleggel rendelkezik, akkor is meg lehet állapítani a jogsértést a grafikai műre nézve, ha a fontot megrajzoló program önmagában nem valósít meg jogellenes másolást. Természetesen mindkét kérdés – vagyis a szoftver és a font egyéni eredeti jellege – eldöntésére szakértőt kell igénybe venni a bíróságnak.

Összefoglalva az európai joggyakorlatot azt tudjuk elmondani, hogy a szerzői jog nem védi a program funkcionalitását, a programlogikát, a program bizonyos funkciói miatt alkalmazott programnyelvet és adatfájlformátumot. Önmagában nem minősül a program kifejezési formájának a grafikus felhasználói felület sem. És végezetül a szerzői jog nem védi a program funkcióit és megjelenési formáját meghatározó üzleti logikát.

1. Az uniós jogkimerülés

A szoftver szerzőjének kizárólagos joga, hogy a művét terjessze, és hogy erre másnak

30 38/2004 sz. szakvélemény 5. old

engedélyt adjon. Terjesztésnek minősül a mű eredeti példányának vagy többszörözött példányainak a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele forgalomba hozatallal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással. A terjesztés jogának korlátját jelenti az irányelv által bevezetett jogkimerülés: ha a műpéldányt a jogosult vagy az ő kifejezett hozzájárulásával másvalaki adásvétellel vagy a tulajdonjog más módon történő átruházásával az Európai Gazdasági Térségben forgalomba hozta, a terjesztés joga az így forgalomba hozott műpéldány tekintetében a továbbiakban nem gyakorolható. A jogkimerülés nem vonatkozik a bérbeadásra, a haszonkölcsönbe adásra és a behozatal jogára. Jelen szabályozás alapja az a nyilvánvaló ellentmondás, hogy a dologi műpéldány tulajdonjoga antikvár kereskedelemből is megszerezhető, viszont az antikvár műpéldány birtoklása önmagában felhasználási jogot nem keletkeztet. Az ilyen módon megszerzett médiumon található szoftver telepítéséhez és futtatásához a jogosult kifejezetten erre vonatkozó engedélyre lenne szükség az uniós jogkimerülés intézménye nélkül. Az uniós jogkimerülés célja, hogy az antikvár kereskedelem lehetőségének megteremtésével az egységes belső piac feldarabolásának lehetőségét úgy csökkentse, hogy közben megóvja a szellemi tulajdon sajátos tárgyát³¹. Az irányelvben is megtalálható jogszabályi engedély alapján a dologi műpéldányhoz kapcsolódó felhasználási engedély is tovább száll a dologi műpéldány tulajdonjogát megszerző személyre, aki a műpéldány által hordozott szoftvert elvileg az eredeti felhasználási engedély keretei között, vagyis változatlan feltételekkel használhatja. A felhasználási engedély tovább szállásának természetes előfeltétele, hogy a műpéldány átruházója számára a felhasználás joga megszűnik. Praktikusan fogalmazva az előző tulajdonosnak le kell törölnie a szoftvert a számítógépéről.

Az Európai Unió Bíróságának ítélezési gyakorlatának eredményeképpen az uniós jogkimerülés intézménye a dologi formában terjesztett szoftverekről kiterjesztésre került az elektronikus formában terjesztett programalkotásokra is. Ennek a gyakorlatnak nyitott utat az UsedSoft GmbH v. Oracle International Corp. között folyamatban lévő eljárásban lefolytatott előzetes döntéshozatali eljárás³². Az Oracle az alapügyben szóban forgó számítógépi programjait, azaz az adatbázisszoftvereket jellemzően az interneten való letölthetővé tétel útján terjeszti. Ezek a programok úgynevezett „kliens–szerver” módon működő számítógépi programok. A programra vonatkozóan a

³¹ld. C-200/96. sz. Metronome Musik, C-61/97. sz. FDV-ügyben és Football Association Premier League ügyet

³² C-128/11. sz. ügy

licenszerződésben biztosított felhasználói jog magában foglalja a program példányának a szerveren való tartós tárolásához való jogot, és ezáltal bizonyos számú felhasználó számára a munkaállomásuk operatív memóriájába történő betáplálás révén való hozzáférhetővé tétel jogát. Szoftverkarbantartási szerződés alapján az Oracle internetes oldaláról letölthetők az érintett számítógépi programok naprakésszé tett változatai („updates” [frissítések]) és a hibaelhárító programok („patches” [hibajavító csomagok]). Az érintett számítógépi programokat a vevő kérésére CD-ROM-on vagy DVD-n is rendelkezésre lehet bocsátani. Az Oracle az alapügy tárgyát képező szoftvert egyenként minimum 25 felhasználóra vonatkozó csoportos licencszerződés keretében kínálta. Vagyis ha egy vállalkozásnak 26 felhasználós licence volt szüksége, akkor két licencet kellett beszereznie. Az UsedSoft GmbH a piaci rést felismerve fő tevékenységi körében oly módon foglalkozik számítógépi programok kereskedelmével, hogy ezeket a felhasználói licenceket, vagy azoknak egy részét akkor szerzi meg az Oracle ügyfeleitől (a licenc első megszerzőjétől), amikor az eredetileg megszerzett, meghatározott számú felhasználóra vonatkozó licencek meghaladják az első megszerző igényeit. Az UsedSoft azon vevői, akik még nem rendelkeztek a szoftver egy példányával, azt a licenc megszerzését követően közvetlenül az Oracle internetes oldaláról tölthetik le.

A fentebb kifejtett gyakorlat megszüntetése céljából az Oracle keresetlevelet nyújtott be a Landgericht München I bíróságon³³. Ez a bíróság helyt adott az Oracle kereseti kérelmének. Az e határozat ellen a UsedSoft által előterjesztett fellebbezést elutasították. Ezt követően a Usedsoft felülvizsgálati kérelmet terjesztett a Bundesgerichtshof³⁴ elé. A Bundesgerichtshof 2011. február 3-i határozatával előzetes döntéshozatali eljárás lefolytatása céljából három kérdést terjesztett a luxemburgi székhelyű bírói fórum elé. A kérdések egyrészt arra irányultak, hogy valamely számítógépi program példányának a szerzői jog jogosultja által engedélyezett internetről történő letöltése eredményezhet-e jogkimerülést? Másrészt a jogkimerülés eredményeképpen a (használt) licencet megszerző személy tekinthető-e a szoftverirányelv 5. cikkének (1) bekezdése értelmében vett „jogszerűen megszerző személynek”, akit a program működésének biztosítása céljából megillet az érintett számítógépi programra vonatkozó többszörözési jog. Vagyis a konkrét ügyben az Usedsoft vevői eredményesen hivatkozhatnak-e az irányelvben biztosított többszörözési

33 Müncheni tartományi járásbíróságon

34 Német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság

jogokra, és jogszerűen többszörözhetik-e az Oracle honlapján lévő programot akkor, ha a programot jogszerűen elsőként megszerző személy saját számítógépéről azt már törölte?

Az alapügybeli helyzetben annak megállapítása érdekében, hogy kimerül-e a szerzői jog jogosultjának a terjesztésre vonatkozó joga, azt kell megvizsgálni, hogy a felek közötti szerződéses viszony minősíthető-e „a számítógépi program példánya első eladásának” a 2009/24 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének értelmében.

A felperes Oracle, az Európai Bizottság és az adott ügyben döntést hozó német bíróságok álláspontja is az volt, hogy a honlapon való letölthetővé tétel nem valósítja meg az irányelv szerinti eladást, hanem az infosoc irányelv szerinti nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételnek minősül³⁵. Az Oracle ezen felül úgy érvelt, hogy a szóban forgó ügyben a számítógépi programok példányaikat nem adta el, hanem az érintett program egy példányát az internetes honlapján a vevő rendelkezésére bocsátja, és a vevők azt a példányt letölthetik. Az így letöltött példányt azonban a vevők csak akkor használhatják, ha az Oracle felhasználási szerződését elfogadják.

Az Oracle licencszerződése „Biztosított jogok” cím alatt pedig a következő kitélt tartalmazza: „A szolgáltatások kifizetésével ön korlátlan időtartamra, nem kizárólagos, nem átruházható, jogdíjmentes, saját belső szakmai céljaira felhasználási jogot szerez a jelen megállapodás alapján, az Oracle által kifejlesztett programok és az ön rendelkezésére bocsátott szolgáltatások tekintetében”.

A bíróság a szoftverirányelv értelmezése közben abból indult ki, hogy az irányelv a 4. cikkének (2) bekezdésében szereplő „eladás” fogalom jelentését illetően semmilyen utalást nem tartalmaz a nemzeti jogokra, így a német jogra sem. Az uniós jog egységes alkalmazásának követelményéből és az egyenlőség elvéből az következik, hogy ilyen esetben az uniós jogi rendelkezést az egész Unióban egységesen és önállóan kell értelmezni. A bíróság megfogalmazása szerint „az „eladás” általában olyan megállapodást jelent, amellyel valamely személy a vételár megfizetése ellenében a tulajdonában lévő anyagi vagy immateriális javakon fennálló tulajdonjogot egy másik

35 2001/29/EK irányelv 3. cikk (1) bekezdés

személynek engedi át.”

A bíróság szerint a program letölthetővé tétele és az arra vonatkozó felhasználói szerződés megkötése olyan szoros egységet alkot, hogy az ügyletek jogi minősítése szempontjából együtt kell őket megvizsgálni. „A számítógépi program példánya letöltésének ugyanis nincs értelme, ha az említett példányt annak birtokosa nem használhatja.” A számítógépi program Oracle által történő rendelkezésre bocsátása és a felhasználási szerződés megkötése együtt arra irányul, hogy lehetővé tegye a letöltött példány vevők általi tartós használatát a vételár ellenében.

Az érintett ügyhöz hasonló helyzetekben közömbösnek számít, hogy a szerzői jog jogosultja a számítógépi program példányát internetes letöltés, vagy valamilyen más fizikai adathordozó³⁶ útján bocsátja a felhasználó rendelkezésére.

A bíróság a fenti megfontolásokat összegezve arra az álláspontra helyezkedett, hogy a 2009/24/EK irányelv 4. cikkének (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy a program példányának terjesztési joga akkor is kimerül, ha a szerzői jog jogosultja a program példányának internetről való letöltését és műpéldányon időbeli korlátozás nélkül felhasználói jog biztosítását eme példány gazdasági értékének megszerzését lehetővé tevő vételár megfizetése ellenében biztosítja.

Az irányelv 4. cikkének (2) bekezdésén alapuló újraeladást a szerzői jog jogosultja érvényesen nem tilthatja meg a felhasználási szerződésben, ezért a felhasználási jogot ilyen módon megszerző felhasználó 2009/24 irányelv 5. cikkének (1) bekezdése értelmében vett „jogszerűen megszerző személynek” minősül. Vagyis ha az első jogszerző letörölte a programot a számítógépéről, akkor a másodlagos jogszerző a szerzői jog jogosultjának engedélye nélkül többszörözheti a programot azért, hogy azt a rendeltetési célnak megfelelően használja, a hibajavítást is beleértve.

Az Európai bíróság UsedSoft ügyben hozott döntése kritikus visszhangra talált a nyílt forráskódú szoftverekkel foglalkozók között. Az egyik ilyen reakció³⁷ volt, hogy az Európai Bíróság által megkezdett joggyakorlat káros lehet nyílt forráskódú szoftverek

³⁶ CD vagy DVD lemez

³⁷ Moon (2013)

terjesztési modelljére. Jóhiszemű felhasználókat a jogkimerülés nem érinti, hiszen a GPL lehetővé teszi a szabad többszörözést. A szabad többszörözésen kívül viszont a GPL erősen korlátozó rendelkezéseket (pl. a licenc kötelező reciprocitása) is tartalmaz, amiket egy rosszhiszemű felhasználó a jogkimerülésre hivatkozva megpróbálhat kijátszani. Az elv, amire a témában megnyilvánuló szerzők hivatkoztak a következő: az usedsoft ügyben a jogkimerülés alapján a bíróság az oracle felhasználási szerződése egyes rendelkezéseinek a mellőzéséről döntött, amiből logikusan következik, hogy egy GPL-t érintő perben a bíróság pl. a GPL lényegét adó reciprocitást is mellőzheti³⁸. Ez a fajta félelem véleményem szerint megalapozatlan, hiszen kiterjeszti a jogkimerülés alkalmazását a felhasználási szerződés olyan rendelkezéseire is, amelyek nem korlátozzák a szoftverek terjesztését a belső piacon. A bíróságokra kötelező általános jogelvek (pl. a rendeltetészerű joggyakorlás elve) is megakadályozzák, hogy a bíróság a belső piac működése szempontjából indokolatlanul hagyja figyelmen kívül a GPL reciprocitásra vonatkozó rendelkezését.

VI. A General Public License és a copyleft

A nyílt forráskódú szoftverek hosszú történettel rendelkeznek, amely visszanyúlik egészen az informatika hőskoráig. A számítástechnika széles körű elterjedése előtt, amikor a számítógépek kifejezetten nagyok és drágák voltak, a szoftvereket a programozóknak egyedire szabva kellett elkészíteni azért, hogy megfeleljen a kevés felhasználó igényeinek, és az adott hardveren el is induljon. Ezen tényezők miatt az 1970-es évek végéig nem alakult ki a szoftvereknek egy olyan piaca, ahogy azt ma tapasztaljuk. Ilyen körülmények között a fejlesztők számára természetes volt, hogy megosztják egymás között az elért eredményeiket, és hozzáférést biztosítanak a szoftver forráskódjához. Ezzel a módszerrel biztosították a gyorsabb fejlődést, hiszen amikor egy programozó elkezdett egy új projekten dolgozni, nem kellett a semmiből felépítenie a munkáját, hanem felhasználhatta mások eredményeit, meglévő programokat alakíthatott át azért, hogy a céljait elérje. Ezt a fajta hozzáállást a szoftverfejlesztés korabeli művelésének a helye is meghatározta. Az informatikai kutatásokat jellemzően egyetemek számítástechnikai laborjaiban végezték, és ebben a tudományos környezetben természetesnek számít, hogy az elért eredményeiket a kutatók ingyenesen

³⁸ Moon (2013)

megosztják egymással. Nem csak azért, hogy az újonnan megszülető tudományág fejlődése gyorsabb lehessen, hanem mert egy tudós csak úgy érheti el a tudományos közösség megbecsülését, ha számot ad munkásságáról, és az általa fejlesztett szoftver megismerését lehetővé teszi.

A változást a személyi számítógépek széles körű elterjedése jelentette, amellyel együtt a szoftverek is beköltöztek a mindennapokba. Létrejött egy jelentős piaci igény általánosnak tekinthető célokat kiszolgáló szoftverek iránt, és a szabványosított hardver miatt a fejlesztők könnyebben tudtak széles körben terjesztett szoftvert alkotni. Az újonnan létrejött piaci környezet természetesen hatással volt a szoftverfejlesztők és azok munkáltatóinak szerzői joghoz való hozzáállására is.

A Microsoft alapítója, William Henry Gates (ismertebb nevén Bill) egy a szoftverfejlesztéssel foglalkozó hobbistáknak 1976-ban írt nyíltlevelében így kesergett: „Why is this? As the majority of hobbyists must be aware, most of you steal your software. Hardware must be paid for, but software is something to share. Who cares if the people who worked on it get paid?”³⁹

A fizetőképes kereslet megjelenésével a szoftverfejlesztéssel foglalkozó vállalatok arra kezdtek el törekedni, hogy maximalizálják a profitjukat. Ezt úgy lehetett közvetlenül elérni, hogy pénzt kértek a fejlesztéseikért, a felhasználók számára pedig a lehető legkevesebb, a piaci értékesítéshez még éppen csak elégséges jogot biztosító szoftverfelhasználási engedélyeket kötöttek ki.

Ez volt az a folyamat, ami ellen a Free Software Foundation és alapítója, Richard M. Stallman fellépett. Stallman az 1970-es az MIT Mesterséges Intelligencia laborjában dolgozott szoftverfejlesztőként, ezért közvetlenül tapasztalhatta meg, hogy milyen hatása van a kereskedelmi szoftverek elterjedésének a felhasználók jogaira. Az MIT laborjában lévő nyomtatókon futó nyílt forráskódú szoftverekhez való hozzáférést Stallman arra használta fel, hogy módosítsa azokat, így a nyomtató e-mailben tudta jelezni a labor munkatársai felé, ha elakadt benne a papír. Amikor az MIT új Xerox nyomtatókat szerzett be, Stallman ugyanezt a javítást próbálta elvégezni rajtuk, azonban

39 Gates (1976)

a gyártó nem engedett hozzáférést a forráskódhoz. Ez volt az a probléma, amivel Stallman szembesülve elkezdte szervezni az alapítványát és a szabad szoftver mozgalmat⁴⁰.

Stallman alapítványának társadalmi és politikai küzdelméhez a legfontosabb jogi keretet a legelőször 1989-ben bemutatott GNU General Public License adta. A szoftvereket jellemzően felhasználási szerződéseken **kereresztül** hasznosítják a szerzői jogi jogosultak. A GNU GPL is az egyik ilyen felhasználási szerződés. Stallman a licencével a copyleft eszközéhez nyúlt: azzal a szerzői jogi szabályozással igyekezett biztosítani a felhasználók jogait, amelyet a nagyvállalatok éppen ellentétes hatással alkalmaztak. Azért hívta copyleftnek, mert a másolás jogát a licencbe vevőnél hagyta⁴¹, és szellemesen egyúttal arra is utalt vele, hogy angolul copyright-nak hívják a szerzői jogot.

Ezek a felhasználói jogok a következők:

- jog a szoftver futtatásához
- jog a forráskód megismeréséhez és megváltoztatásához
- jog a szoftver terjesztéséhez
- jog a szoftver módosított változatának terjesztéséhez.

A szerződést kötő felek

A GPL licenc minden olyan szoftverre és annak dokumentációjára vonatkozik, amelyet a szerzői jog jogosultja a GPL licenc hatálya alatt terjeszt. A felhasználó a szoftver másolásával, terjesztésével és módosításával – vagyis a futtatásával nem- elfogadottnak tekinti a szoftver felhasználási szerződést.

A GPL licenc hatálya alá tartozó program terjesztése

40 Williams (2002)

41 Perens (2008) 3. old.

A licenc alá tartozó szoftver szabadon terjeszthető bizonyos korlátozásokkal: a továbbadott másolatoknak is tartalmaznia kell a GPL-re való utalást, és a licenc szövegét, vagy az elérhetőségét. A licenc hatálya alá tartozó szoftver főszabály szerint forráskód formájában kerül közreadásra, hiszen csak így biztosítható hatékonyan a szoftver szabad feldolgozásához való jog. A szoftver gépi kódban való terjesztése csak abban az esetben lehetséges, amennyiben a licencbe adó az alábbi feltételek közül legalább az egyiket teljesíti:

1. a program az alapul szolgáló forráskóddal együtt kerül terjesztésre, vagy
2. három évig érvényes írásos ajánlat keretében kell biztosítani a forráskódhoz való hozzáférést, legfeljebb az indokolt költségek ellenében, vagy
3. kereskedelmi forgalomban egyáltalán nem megjelenő szoftverek esetében a forráskód fellelhetőségének a helye megnevezésre kerül.

Felhasználói jogosultságok és kötelezettségek a fedett munka módosítása esetén

A GPL licenc alatt terjesztett szoftver szabadon átdolgozható, azonban a reciprocitás elve⁴² alapján az átdolgozás eredményeként létrejövő szoftver is az eredeti licenc hatálya alá fog tartozni, vagyis az ingyenesen terjeszthető lesz, kivéve ha a díj ellenében valamilyen szavatosságot vállal az átdolgozó, vagy fizikai adathordozón terjeszti a szoftvert.

A licenc egyedi módon szabályozza a hatálya alá tartozó programrészletek beépítését egy másik szoftverbe: az így létrejövő szoftver is szabadon terjeszthetővé válik a GPL licenc hatálya alatt. Ezen szabály azonban nem vonatkozik arra az esetre, amikor a szoftverek nem veszítik el önállóságukat, pusztán az egymástól független szoftverek egymás mellett kerülnek alkalmazásra, vagy azonos adathordozón kerülnek terjesztésre. Ilyenkor a többi program szabadon licencelhető lesz.

Az eredeti szoftver szerzőjének személyhez fűződő jogainak védelme érdekében a

⁴² Tsai (2008) 5. old. Más szerzők a GPL licenc ezen jellemzőjét pandemikusnak nevezik. Lásd: Vetter (2004) 6. old.

szoftver megváltoztatása, módosítása és átdolgozása esetén az átdolgozónak meg kell jelölnie az átdolgozás tényét és idejét.

Ha a szoftver másolására, módosítására és terjesztésére a licencbe ütköző módon kerül sor, az érvénytelennek minősül, és megszűnnek a licencbe vevő jogait. Azonban az a körülmény, hogy a felhasználási szerződés reciprocitása lehetővé teszi azt is, hogy a már egyszer átdolgozott programot egy harmadik személy ismét átdolgozza, és a GPL licenc alatt közzétgye kétségessé teszi a jogsértőkkel szemben bírói úton való fellépést bizonyos esetekben. Ilyen eset lehet az, amikor az „A” által fejlesztett és a GPL hatálya alatt terjesztett programot „B” átdolgozza, és a szerződéssel összhangban terjeszti a saját módosított verzióját. Tételezzük fel, hogy a jogsértést elkövető „C” tulajdonosi programként kezdi terjeszteni „B” változatát, ami ellen „B” valamilyen okból kifolyólag nem lép fel. Abban a nyílt forráskódú szoftverfejlesztés során jellemző esetben, ha nem lehet pontosan meghatározni az egyes szerzők hozzájárulásait, és ezért szerzői joguk terjedelmét, bizonytalanná válik „A” jogérvényesítésének sikere „C”-vel szemben. Erre a problémára az jelentheti a megoldást, ha a felhasználási szerződés meghatározza azt a személyt, aki jogosult fellépni a jogsértőkkel szemben. A reciprocitás elvének érvényesülése miatt rendezni kellett azok jogi helyzetét, akik licence a szerzői jogot megsértő féltől származik: a jogvesztés nem terjed ki azon licencbe vevőkre, akik megfelelnek a General Public Licence feltételeinek.

1. GNU General Public License 2.0

Már a GNU GPL első verziójának végén is előrevetítik a licenc szerzői, hogy a későbbiek folyamán az eredeti GPL licenccel azonos szellemiségű, ámde a részletszabályok tekintetében a GPL licenc átalakított, új változatai kerülnek majd kiadásra. Az első ilyen átalakításra az első verzió megjelenése után két évvel, 1991-ben került sor.

Érdekes változása a licencnek, hogy maga megemlíti az aláírásának hiányát, és emlékeztet arra, hogy a licenccelt programhoz a licencbe való beleegyezésen kívül semmilyen más módon nem lehet érvényesen hozzájutni. A szerződés ezen rendelkezése jóindulattal is csak jelzésértékűnek tekinthető, hiszen egy licenciaszerződéstől nem remélhető olyan joghatás, hogy a Szjt. és annak mögöttes joganyagát képező Ptk.

szerződéssel szemben alaki követelményeket támaztó kogens rendelkezéseitől eltérést engedjen.

A felhasználási szerződés szövege a változtatás nyomán egyértelművé teszi, hogy bírósági ítélet, vagy szabadalmi jogok megsértése következtében a licencbe vevő nem mentesülhet a szerződésben felállított feltételek alól. Abban az esetben, ha a licencbe vevő nem tudja teljesíteni valamely jogi kötelezettségét a licencszerződésben vállalt kötelezettségekkel egyidejűleg, akkor tartózkodnia kell a fedett program terjesztésétől. A szerződés ezen a kitételét nevezi Stallman „Liberty or Death” klauzulának.

A licencszerződés kettes verziója tovább árnyalta azt a szabályrendszert, amely a különböző részek kapcsolásával létrejött programok jogi sorsát igyekszik rendezni. Ha egy meghatározható része a programnak nem a fedett munka módosítása, és a fedett programtól elkülönítve terjesztik, akkor a szerződés szabályai nem lesznek kötelezően alkalmazandók rá. Abban az esetben azonban, amikor a fedett munka részeként kerül terjesztésre ugyanez a program, akkor a szerződés a módosított munkára, mint egészre alkalmazandóvá válik. A licenc továbbra sem alkalmazandó azon az alapon, hogy a fedett programmal azonos adathordozón kerül terjesztésre a másik program.

2. Egyéb nyílt forráskódú szoftverlicenckek

A Kaliforniai Berkeley egyetemhez kötődő Berkeley Software Distribution licencszerződés (BSD) a megengedő szabályokat tartalmazó nyílt forráskódú licenckek közé tartozik. Megengedő azért, mert a reciprocitást előtérbe állító copyleft felhasználási szerződésekhez képest, nagyon kevés kötelezettséget hárít a licencbe vevőkre. A polgári jogi felelősség jogilag lehetséges legteljesebb kizárásán kívül, ami közös eleme a nyílt forráskódú szoftvereket védő licenckeknek, a szerződés azt tartalmazza, hogy a fedett program használata és terjesztése módosításokkal, vagy anélkül engedélyezve van a licencbe vevő számára. Kötelezettségként csupán azt hárítja a licencbe vevőre, hogy a program terjesztése során a licenc szövege és a felelősségkizáró klauzula nem távolítható el a program mellől, és a licencbe vevő nem használhatja fel a licencbe adó vagy más közreműködők nevét a saját módosított változatának népszerűsítése céljából a fentiek előzetes írásbeli engedélye nélkül. 1999 júliusa előtt a BSD licenc tartalmazott egy további feltételt is, ami szerint a a fedett

munka képességeire és használatára vonatkozó reklámtevékenység során egy nyilatkozatot kellett elhelyezni a reklámban: „ez a termék a University of California által fejlesztett kódot is tartalmaz”. Ez a rendelkezése a szerződésnek idővel egyre terhesebbé vált, ahogy több kereskedelmi értékesítésre fejlesztett szoftverbe átvételre kerültek a nyílt forráskódú megoldások, így végül az eltávolításáról döntöttek. Látható, hogy a BSD típusú licencszerződések nem követelik meg azt, hogy fedett program átdolgozásával létrejött derivatív szoftverek megmaradjanak eredeti jogi helyzetükben, vagyis nyílt forráskódú szoftverként ugyanúgy elérhetőek maradjanak módosított formájukban is. Ez azt jelenti, hogy a fedett munka minimális módosítása után jogszerűen tehető tulajdonosi programmá az eredetileg nyílt forráskódú szoftver.

1998 januárjában a Netscape Communication – a világ egyik első internetes vállalata – elhatározta, hogy nyílt forráskódúvá teszi az általa fejlesztett webböngésző forráskódját. Ennek a döntésnek az eredményeképpen nem csak számos műszaki akadályt kellett áthidalniuk – pl. azoknak a programrészeknek a helyettesítését, amelyeknek a jogtulajdonosai nem támogatták ezt a váltást –, hanem új fajta jogi környezetet is meg kellett teremteni. Ennek az erőfeszítésnek az eredményeképpen született meg a Mozilla Public License 1.1 (MPL). Az a történelmi körülmény, hogy egy - a piaci versenyben alulmaradni látszó - nagyvállalat a már meglévő szoftvertermékét tette nyílt forráskódúvá természetesen rányomja a bélyegét a felhasználási szerződés szövegére is. Ez a különbség már a licenc elején, a magyarázó rendelkezéseknél is kitűnik, hiszen a licenc külön definiálja a közreműködőt és a fedett program eredeti fejlesztőjét, és a jogok és kötelezettségek meghatározása során is elkülönítve kezeli őket. Ez a szerkesztési jellemzője a licencnek előrevetít egy olyan centralizáltan irányított fejlesztési modellt, amelyben a közreműködők jellemzően a program fejlesztéséhez közvetlenül járulnak hozzá ahelyett, hogy saját változatukkal megjelenjenek⁴³. Az MPL legfontosabb jellemzője, amely egyúttal lényeges eltérést mutat a GPL-nél látottaktól az, ahogy a fedett munka kapcsolásával létrejött nagyobb program jogi sorsát rendezi. A fedett munka összekapcsolható más licenc hatálya alá tartozó programokkal - így tulajdonosi programokkal is -, és az így létrejövő nagyobb munka terjeszthető feltéve, hogy az MPL fedett munkára vonatkozó rendelkezései teljesülnek. Ez lényegesen enyhébb követelmény ahhoz képest, amit a General Public License hármas verziója

43 Laurent (2004) 64. old.

foglalmaz meg például a modulok közötti bizalmas adatkommunikáció esetén. Ezen kívül azonban jelen vannak – igaz rövidebb elvart hozzáférhetővé tételi határidőkkel - a forráskód közzétételére és a szerzői jogi reciprocitásra vonatkozó rendelkezések, ezért az MPL licenc a BSD típusú licencek és a GPL között helyezkedik el a támasztott követelmények szempontjából.

A General Public License azon szabálya, hogy kiterjeszti a saját alkalmazandóságát a fedett munkával „bizalmas adatkommunikációt” megvalósító dinamikusan kapcsolt programokra is alkalmas lehet arra, hogy elriassa a jogászokat a nyílt forráskódú programkönyvtárak tulajdonosi szoftverekkel való társításától. A Lesser General Public License (LGPL) megalkotása során az volt a Free Software Foundation célja, hogy a GPL „fertőző” tulajdonságának a kiiktatásával elősegítse a nyílt forráskódú szoftverek elterjedését, miközben a GPL lehető legtöbb eredeti szabályát megtartja a felhasználó jogainak védelme érdekében⁴⁴. A szerződés preambuluma meghatároz néhány szituációt, amikor indokolt lehet az LGPL választása a GPL helyett. Például amikor a nyílt forráskódú programkönyvtár fejlesztőinek célja az azonos feladatot ellátó, és már széles körben elterjedt kereskedelmi programkönyvtár lecserélése. A fedett munka terjesztésére vonatkozó rendelkezések lényegében megegyeznek a GPL licencben látottakkal, azt leszámítva, hogy az LGPL program helyett programkönyvtárra és más olyan munkára vonatkozik, amelyhez a szerzői jog tulajdonosa azt a megjegyzést fűzte, hogy az a LGPL-ben foglaltak alapján terjeszthető.

A programkönyvtár a szerződés értelmezésében függvények és/vagy adatok olyan gyűjteményét jelenti, amely úgy lett elkészítve, hogy kényelmesen összeszerkeszthető legyen alkalmazásprogramokkal (amelyek a függvények és az adatok egy részét használják), a végrehajtható fájlok elkészítéséhez. A licenc hatályának meghatározása során a programkönyvtár és az egyéb munka közötti különbségtétel véleményem szerint nincs összhangban a fedett munka módosítására vonatkozó szabályokkal, hiszen a szerződés szövege szerint a módosított munkának is programkönyvtárnak kell lennie. Ezek szerint a szerződés hatálya alá tartozó egyéb munka (tehát nem programkönyvtár) módosítása gyakorlatilag lehetetlenné válik, így nincs is értelme az LGPL licenc választásának ilyen esetben, a szerződés szövege pedig indokolatlanul lett bonyolultabb.

44 Ezt a törekvést tükrözi az is, hogy a szerződés eredeti neve Library General Public License volt.

Ezt a problémát hivatott orvosolni a szerződés harmadik szakasza, amely lehetővé teszi, hogy a fedett munka egy példányára vonatkozóan a jogosult áttérjen a LGPL-ről a GPL alkalmazására. Ez egy egyszeri és egyirányú lehetőség, amelynek következtében ennek a példánynak összes másolatára és módosítására is a GPL fog vonatkozni. A GPL pandemikus tulajdonságának már említett korlátozásáról a szerződés ötödik és hatodik szakasza gondoskodik. Az olyan program, amely nem tartalmazza a fedett program módosított részeit, de hozzáfordítás vagy hozzákapcsolás útján a fedett programmal való együttműködésre tervezték, programkönyvtárat használó munkának⁴⁵ minősül, és elszigetelt terjesztésük esetén nem minősülnek származtatott munkának. Ez a szabály többek között lehetővé teszi a programkönyvtárak bizalmas adatkommunikációt megvalósító dinamikus linkelését a szerződés hatályának GPL esetében látott kiterjesztése nélkül. A programkönyvtár statikus kapcsolásával létrejött futtatható állomány azonban mint egész a szerződés hatálya alá fog tartozni, hiszen a fedett munka részeit is tartalmazza. Ez utóbbi szabály alól jelent kompromisszumos kivételt a szerződés hatodik szakasza, amely lehetővé teszi a származtatott program terjesztését a jogosult által meghatározott szabályok szerint. Kompromisszumos a szerződés megoldása, mert ezeknek a szabályoknak meg kell engedniük a munka szabad módosítását a vásárló saját használatára, és a program hibajavítás céljából való visszafejtését. Ezen kívül a statikusan kapcsolt program terjesztőjének a fedett program teljes forráskódján kívül a programkönyvtárat használó munkához tartozó forráskódhoz is hozzáférést kell biztosítani azért, hogy a licencbe vevő képes legyen módosítani a fedett munkát, és azt a programkönyvtárat használó munkához ismét hozzákapcsolhassa.

45 „Work that uses a library” az eredeti angol nyelvű szöveg szerint.

VII. GNU General Public License 3.0 és a magyar jog

A General Public License kettes verziója volt a leghosszabb életű a Free Software Foundation által alkotott szoftverfelhasználási engedélyek közül, hiszen megjelenése után 16 évet kellett várni a következő változatára. Ennyi idő alatt a jogi és technológiai fejlődés miatt a GPLv2 számos ponton meghaladottá vált, és az alkalmazása több gondot is okozott a nyílt forráskódú szoftverekkel kapcsolatba kerülő jogászoknak és informatikusoknak. Ezekre a gondokra adott válaszkísérletnek tekinthető a GPL harmadik, és egyben legújabb változata, amelyen keresztül a felhasználási szerződés rendelkezéseinek magyar jogrendszerben való hatályosulását is be kívánom mutatni.

1. A szerződés létrejötte

A felhasználási szerződések megkötése esetén a Szt. kötelező írásbeli formát ír elő főszabályként. A szerzői jogi kódex mögöttes jogszabályát képező Ptk. határozza meg, hogy mikor minősül egy szerződéses jognyilatkozat írásban megtettnek. A magánjogi kódex szabálya alapján ha a jognyilatkozatot írásban kell megtenni, az akkor érvényes, ha legalább a lényeges tartalmát írásba foglalták, és a nyilatkozó fél azt aláírta. Az írásbeliség követelményét fokozott biztonságú elektronikus aláírás használatával is lehet teljesíteni.

A Szt. szűk körben maga is kivételeket enged az írásbeliség követelménye alól: nem kötelező a szoftver felhasználására vonatkozó szerződés írásba foglalása a szoftver műpéldányának a kereskedelmi forgalomban történő megszerzése esetén⁴⁶, tehát ilyen esetben ráutaló magatartással a felhasználási szerződés érvényesen elfogadható⁴⁷. Ez a szabály azonban nem enged kivételt a formakényszer alól olyankor, amikor a nem dologi műpéldány közvetítésével, hanem lehívásra hozzáférhetővé tétel útján kerül terjesztésre a szoftver, márpedig a GPL hatálya alá tartozó szoftverek jellemzően így kerülnek terjesztésre.

Dogmatikailag ugyan különböző, de lényegét tekintve hasonló eredményre vezet a Szt. 2006. január 1-től hatályos módosítása, amely szerint ha a 26. § (8) bekezdésben

⁴⁶ Szt., 60. § (5)

⁴⁷ Shrinkwrap szerződések ld: Telek (2008) 209. old

szabályozott módon történő nyilvánossághoz közvetítést maga a szerző gyakorolja, a felhasználási szerződést írásba foglaltnak kell tekinteni, ha a műre a szerző elektronikus úton kötött és rögzített szerződéssel enged további felhasználást⁴⁸. Ez a módosítása a jogszabálynak csak szűk körben alkalmazható, ezért nem eredményezte széles körben az írásbeliség áttörését, a clickwrap és browsewrap licencek széles köre továbbra is alakilag érvénytelennek minősül⁴⁹.

A fentebb bemutatott szabályokkal ellentétben nem írásban megkötött felhasználási szerződés semmis. A semmis szerződésre nem lehet jogosultságot alapítani, és a szerződés teljesítését követelni⁵⁰. A szerződés alaki hibájának ezen súlyos következményét enyhíti az a szabály, miszerint az alakiság megsértése miatt semmis szerződés a teljesítés elfogadásával a teljesített rész erejéig érvényessé válik. Vagyis az internetről letöltött szoftver használatba vétele után a szerződés akkor is érvényes, ha a felek azt nem foglalták írásba. A felek rendelkezésére áll még a szerződésük konvalidációja, valamint azt bíróság is érvényessé nyilváníthatja. Az itt tárgyalt, a szerződés érvényességét érintő jogintézmények azonban csak félmegoldások, ezen a mostanra tömegessé vált élethelyzeten a jogalkotónak segíteni kell.

2. A szerződés közvetlen tárgya

A felhasználási szerződés közvetlen tárgya a szoftver felhasználására vonatkozó engedély megadása. Annak meghatározása azonban, hogy mit is értünk szoftver alatt, már nem ennyire egyértelmű. A szoftverek esetében, - azt megjegyezve, hogy az online többszörözés vált a jellemzővé napjainkban – a kód mellett létezhet egy adathordozó is, ami a kód tárolására szolgál. Ez a körülmény felveti annak a kérdését, hogy elválhat-e a szoftver műpéldányára vonatkozó dologi jog a szoftver felhasználási jogától. Másképpen megfogalmazva elképzelhető-e az, hogy a szoftverpéldány másolatát kereskedelmi forgalomban megszerző személy csak az adathordozót, mint dolgot szerzi meg? A válasz „finomított igen”⁵¹.

A probléma vizsgálata során nem szabad, hogy megtévesszen minket az a körülmény,

48 Sztj 45. § (3)

49 Telek (2008) 207. old

50 Ptk. 6:108. § (1)

51 Faludi (1999) 95. old.

hogy a szoftver műpéldányának a kereskedelmi forgalomban történő megszerzése esetén nem szükséges a szerződés írásba foglalása. Ilyenkor is szükség van felhasználási szerződésre, a különbség csak annyi, hogy ezt a szerződést szóban, vagy ráutaló magatartással fogadja el a felhasználó. Vagyis ilyenkor nem a dologi műpéldány tulajdonjogának megszerzése keletkezteti a felhasználási jogot.

A másik tévútra vezető jogi norma a Szoftver Irányelv azon rendelkezése, amely a szoftver jogszerű megszerzőjét a szoftver rendeltetésszerű felhasználásával összefüggésben külön szerződéses kikötés hiányában is bizonyos felhasználási cselekményekre jogosítja. E szabály sem jelenti azonban azt, hogy egyenlőségjelet lehetne tenni a **program** jogszerű megszerzője és az adathordozó jogos birtokosa között. A felhasználási jog megszerzésének feltétele, hogy legyen a felhasználásra egy létező és érvényes jogcím, jellemzően felhasználási szerződés, vagy vagyoni jog átruházási szerződés. A felhasználási jog megszerzéséhez tehát a tradíció önmagában nem elégséges⁵².

3. A szerződés közvetett tárgya

Azt, hogy pontosan milyen program kerül terjesztésre a felhasználási szerződés létrejöttén keresztül maga a licencszerződés fogja meghatározni saját tárgyi hatályának definiálásával. A licenc egyik problémája a saját hatályának kétértelmű meghatározása volt az USA szerzői jogi törvényének fogalmaihoz képest. A licenc alkalmazási köre kiterjed arra a derivatív programra, amely a licenc hatálya alá tartozó program átdolgozásával jött létre. Ugyanakkor a licenc értelmező rendelkezése gyakorlatilag kiterjeszti ezt a kört azokra a programokra is, amelyek részben vagy egészben eredeti, módosított vagy más nyelvre lefordított formában tartalmazzák a GPL licenc alatt terjesztett programot. Az USA szerzői jogi törvénye az ilyen műveket azonban nem derivatív munkának, hanem összeállításnak határozza meg, vagyis a GPL licenc egymástól távol lévő jogi fogalmakat olvaszt egybe. Ez a fajta jogi bizonytalanság közvetlenül arra van hatással, hogy a szerzőnek mikor kell megfelelnie a GPL licenc előírásainak⁵³, és hogy elvileg meddig terjedhet a GPL licenc reciprocitása: milyen messzire nyúlhat az a szerzői jogi lánc, amely az egymásnak alapul szolgáló

52 Faludi (1999) 96-97. old.

53 Gomulkiewicz (2005) 14. old.

nyílt forráskódú szoftvereket összeköti.

Ez nem pusztán elméleti jelentőségű vita, egy szoftver kifejlesztésének műszaki természete miatt komoly jelentősége van. Egy összetett és nagy méretű programot a készítői gyakran nem monolit módon írnak meg, hanem kisebb modulokra szedik szét azért, hogy könnyebben megértsék a felépítését, egyszerűbb legyen új funkciók hozzáadása. Ezzel a módszerrel a programkód újrahasznosítása is egyszerűbbé válik, ami a szabad szoftver mozgalomnak is az egyik sarokköve. Ezeket a gyakran külön-külön is működőképes programokat aztán összekapcsolják, így hozzák létre a nagyobb programot. A szoftverek kapcsolására sor kerülhet statikusan és dinamikusan. Statikus kapcsolásnál a modul kódját beágyazzák a nagyobb program kódjába, ami ezzel elveszíti önállóságát. Ez a fajta kapcsolás egyértelműen beletartozik abba a körbe, amit a GPL licenc származékos műnek nevez. Vagyis ha egy GPL licenccel rendelkező modult beágyazzunk egy nagyobb program kódjába, az így létrejövő program is a kisebb modul jogi sorsát fogja osztani.

Ennél nehezebb kérdés a dinamikus kapcsolással létrejött programok jogi sorsa. Ilyenkor ugyanis a modul nem veszíti el önállóságát, önállóan fog lefutni, a nagyobb program csak egy hivatkozáson keresztül hasznosítja. A más fajta műszaki háttér miatt vitatható, hogy az így létrejött szoftver a GPL licenc alatt terjeszthetővé válik-e⁵⁴. Ezt a jogi bizonytalanságot néhány gyártó ki is használta, amikor üzleti titkaikra hivatkozva zárt forráskódú kereskedelmi meghajtóprogramokat adtak ki termékeikhez a **linux** kernel moduljaként.

A GPL licenc hármas verziójában igyekeztek tisztázni ezt a bizonytalanságot, ezért tovább részletezték az ide vonatkozó szabályokat. A licenc értelmében a lefedett program vonatkozó forráskódja magában foglalja a társított felületdefiníciós fájlokat, valamint az olyan megosztott programkönyvtárak és dinamikusan kapcsolt alprogramok forráskódját, amelyeket a munka kifejezetten igényel, például a bizalmas adatkommunikációhoz, vagy az alprogramok és a munka egyéb részei közötti folyamatvezérléshez. Ez az új szabályozás gyakorlatilag a Free Software Foundation

54 Determann (2006) 76. old.

által a fentebb vázolt szakmai vitában képviselt álláspontját emelte át az új licencbe⁵⁵. Gyakorlati haszna a részletesebb szabályozásnak az lehet, hogy nem lesz fenntartható olyan vélemény, hogy a dinamikusan kapcsolt programok soha sem eshetnek a licenc hatókörébe, ezt leszámítva azonban a jogértelmezés bizonytalansága továbbra sem javult, hiszen esetről-esetre kell majd eldönteni, hogy milyen kapcsolat valósítja meg a „bizalmas adatkommunikációt” a programok között.

A magyar jog alkalmazásában a felhasználási szerződés ezen része jövőben megalkotandó művekre vonatkozó felhasználási szerződésnek minősül. A licenc fentebb kifejtett szabályai nagy részletességgel meghatározzák, hogy az átdolgozás **eredményeképpen** létrejövő program milyen esetekben esik a szerződés reciprocitásának hatálya alá, ezért az nem ütközik az életműszerződés megkötésének tilalmába⁵⁶. A szerződés egyik legfontosabb elemének tekinthető reciprocitás elve tehát alapvetően a magyar jogban is érvényes.

4. A szerző személyhez fűződő jogai

A GPL hatálya alá tartozó szoftvert módosító programozó a szerzői jog alkalmazásában társszerzőnek fog minősülni. A GPL alkotói elsősorban az amerikai szerzői jogi törvény figyelembevételével alkották meg a szerződésük szövegét, ezért a GPL a szerző szoftverhez fűződő összes jogának átruházhatóságán alapszik⁵⁷. A magyar szerzői jog azonban személyiségi jogi alapokon nyugszik, ezért a jogrendszerünkben az ilyen fajta teljes joglemondás elképzelhetetlen: a szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át és a szerző nem mondhat le róluk. Ez természetesen hatással van a szerződés magyar bíróságokon való érvényesíthetőségére is.

A szerző személyhez fűződő joga annak eldöntése, hogy nyilvánosságra kívánja-e hozni művét, vagy azt inkább titokban akarja tartani⁵⁸. A GPL nem követeli meg a szerzőtől a módosított munka nyilvánosságra hozatalát, csak a lefedett munka továbbadásakor kerül

55 Gnu GPL FAQ

56 Szjt. 44. § (1)

57 Mantz (2002) 23. old

58 Lontai (2012) 64. old

sor a szoftver automatikus licencelésére⁵⁹, ezért ebből a szempontból sem jogellenes a szerződés.

A szerző azonban úgy is dönthet, hogy a műve nyilvánosságra hozatalához adott engedélyt visszavonja. Ez természetesen súlyosan érintheti a reciprocitási láncban később következő felhasználókat, ennek ellenére a felhasználási szerződés ezzel ellentétes rendelkezései jogellenesség miatt semmisek.

A szerzőnek joga van arra, hogy nevét, szerzői minőségét a programon feltüntessék. Mivel a nyílt forráskódú szoftverek világában az egyenrangú résztvevők által önkéntesen végzett alkotótevékenység⁶⁰ dominál, különösen nagy jelentősége van annak, hogy a forráskód különböző módosított változatait megkülönböztessék egymástól. Ennek az elvárásnak próbál megfelelni a GPL azon rendelkezése, amely a módosító nevének és a módosítás tényének feltüntetését követeli meg a felhasználatól⁶¹ a programon. Mivel a forráskódhoz való hozzáférés mindig biztosított, ezért ezt a jelölést maga a forráskód is tartalmazhatja úgynevezett kommentként. A problémák akkor jelennek meg, amikor a szerző valamilyen okból nem akarja, hogy a nevét feltüntessék a programban. A személyhez fűződő jogok részeként a szerzőt a névjog negatív értelemben is megilleti⁶², hiszen követelheti a nevének eltávolítását, illetve jogosult név nélkül közzétenni a művét. A szerződés kifejezett rendelkezése ellenére is választhatja a szerző az anonimitást, hiszen a GPL ezen része semmis szerződési feltétel. A szerzői jogi törvény és a GPL ellentétét szerencsére sikeresen enyhíti a szerzőnek azon lehetősége, hogy felvett néven tegye közzé a szoftver módosításait.

A szerzőt megillető személyhez fűződő jogok harmadik csoportját a műve integritásához való jog képezi. A szerző az Szjt.-re hivatkozva⁶³ a GPL licenc rendelkezései ellenére felléphet programjának bármely fajta eltorzítása ellen, amely a becsületére vagy hírnevére sérelmes. Ez a jog a szerzőt a GPL ezzel ellentétes

59 GPLv3 10. pont

60 Peer production lásd: Telek (2010) 156. old.

61 GPLv3 5. a, pont

62 Lontai (2012) 66. old.

63 Szjt. 13. §

rendelkezései ellenére is megilleti, hiszen azok a magyar jog alkalmazásában jogellenesség miatt semmisnek minősülnek.

5. Szoftverszabadalmak

Az egyik legégetőbb kihívást⁶⁴ a GPL licencet alkalmazó szoftverfejlesztők számára az jelentette, hogyan védekezzenek a licencből eredő jogaik gyakorlását veszélyeztető szabadalmakkal szemben. A szabadalom egy a szabadalmasnak az állam által adott kizárólagos jog, amely megakadályozza, hogy más a szabadalmas engedélye nélkül a szabadalom tárgyát előállítsa, használja vagy terjessze. A szabadalomnak ez a fajta kizárólagossága teljesen ellentétben áll a nyílt forráskódú szoftvereket kísérő licencszerződések céljával és szellemiségével. Ha a nyílt forráskódú szoftverek felhasználói megalapozottan attól tarthatnak, hogy szabadalmi perek alperesei lesznek csak azért, mert egy nyílt forráskódú programot használnak, akkor olyan vállalatok megoldásait kezdik választani, amelyek szabadalomhasznosítási szerződésekkel védik a saját ügyfeleiket. Ezzel rövid távon kvázi tulajdonosi programmá válnak az eredetileg nyílt forráskódú programok. Mivel azonban nem mindenki engedheti meg magának, hogy szabadalom hasznosítási szerződésekkel védekezzen, ezért a nyílt forráskódú szoftverek nagyszámú, de kevésbé tőkeerős fejlesztői idővel felhagynának a tevékenységükkel, ami hosszú távon a nyílt forráskódú fejlesztési modell sajátos ökoszisztémájának összeomlásához vezetne. Jóllehet a GPL licenc kettes verziója is tartalmazott a szabadalomjogosultak mozgásterét korlátozó szabályt, azonban a nyílt forráskódú szoftverek ellen irányuló szabadalmi perek számának megnövekedése, és a szoftverszabadalmakkal kapcsolatos háttéralkuk megjelenése miatt a kétezres évek második felére a korábbinál részletesebb szabályokra volt szükség a GPL licenc új verziójában. Az egyik ilyen, a GPL licenc alatt terjesztett programokat is érintő eset a 2006 novemberében a nyílt forráskódú szoftverekkel foglalkozó Novell és a Microsoft által megkötött szerződés volt, amely a két vállalat szorosabb együttműködése mellett azt is biztosította, hogy egy bizonyos összegért cserébe a Microsoft tartózkodni fog a szabadalmainak peres úton való érvényesítésétől a Novell ügyfeleivel szemben. A két vállalat jogászai elmésen nem minősítették a szerződést szabadalomhasznosítási szerződésnek, hanem a GPL licenc kettes verziójának egyik joghézagát kihasználva

64 Stallman (1999)

csak a perléstől való tartózkodásról állapodtak meg, így a Novell sem veszítette el a GPL licencből származó jogait.

Az új licenc szoftverszabadalmak ellen alkotott szabályai négy csoportra tagolhatók⁶⁵:

1. egyértelmű engedély a szabadalmak hasznosítására
2. Szabadalmi jog érvényesítését szankcionáló rendelkezés
3. „tudott, hogy függő” kitétel a reciprocitási láncban következő felhasználó védelme céljából
4. szabadalomhasznosítási szerződésekre vonatkozó rendelkezések

1. egyértelmű engedély a szabadalmak hasznosítására

Azoknak a személyeknek a szabadalmaira ad egyértelmű hasznosítási engedélyt a GPL licenc, akik létrehozzák vagy módosítják a licenc hatálya alá tartozó programot, és olyan mértékben, amely a licencben foglalt jogok gyakorlásához szükséges, vagyis amelyek megléte nélkül a licencben foglalt jogok gyakorlása megsértené a szabadalmas jogait. Ez a hasznosítási engedély nem kizárólagos, az egész világra kiterjedő és jogdíjmentes, valamint a licenc elfogadása idején már lajstromozott, és a csak később lajstromozásra kerülő szabadalmakra is vonatkozik. Azonban a GPL licencben lévő szabadalmi felhasználási engedély korántsem parttalan. Csak azon személyek által birtokolt szabadalmak tartozhatnak a hasznosítási engedély hatálya alá, akik a GPL licenc hatálya alá tartozó szoftvert létrehozzák vagy módosítják⁶⁶, a szoftverek egyszerű terjesztőinek birtokában lévő szabadalmak tehát nem⁶⁷. Valamint nem tartoznak ebbe a körbe azok a szabadalmak sem, amelyeknek a program későbbi, más által végrehajtott módosítása miatt lesz jelentőségük.

A magyar jog nem várja el a szabadalomhasznosítási szerződések feltétlen írásba foglalását, ezért a licenc ezen rendelkezésének alaki érvényességéhez nem fér kétség.

65 Tsai (2008) 23. old.

66 Őket nevezi a szerződés közreműködőknek

67 Az új licenc korai tervezetében a közreműködők mellett a terjesztők is szerepeltek, azonban a jelentős szabadalmakkal rendelkező vállalatok nyomására ez kikerült a végleges változathól. Id.: GPLv3 Discussion draft

2. Szabadalmi jog érvényesítését szankcionáló rendelkezés

A szabadalomhasznosítási engedély negatív definiálásának tekinthető az a rendelkezése a licencnek, ami közvetve a szabadalmi jog érvényesítését szankcionálja. A licencbe adó nem korlátozhatja az eredeti licencben biztosított jogokat a program terjesztése során. A licenc értelmezésében pedig ilyen korlátozásnak minősül egy szabadalmi per megindítása a program licencbevevőivel szemben. Más nyílt forráskódú szoftverek felhasználói szerződéseiből⁶⁸ átemelt szankcióként ilyenkor a felperes licencének érvényessége megszűnik, vagyis valaki nem lehet egyszerre egy szabadalmi per felperese és a GPL licenc által jogosított személy. Ezzel a módszerrel különösen azokat a jogalanyokat lehet a jogérvényesítéstől eltántorítani, akik üzleti tevékenységük során részben vagy egészben a GPL licenc hatálya alá tartozó programokat hasznosítanak, hiszen az ilyen összetett technikai megoldásokat tartalmazó programok helyettesítése rövid távon nehézségeket okozhat. Természetesen ez a szabály senkit sem akadályozhat meg abban, hogy a GPL licenc hatálya alá tartozó programok terjesztésével rögtön felhagyjon, mielőtt benyújtja a keresetlevelét a bírósághoz. A kellően motivált szabadalmi jogosultak ellen tehát nem lehet hatásos eszköz.

A szerződés jelen rendelkezésének magyar jogrendszerben való érvényessége attól függ elsősorban, hogy milyen módon értelmezzük azt. A szabály tisztán nyelvtani értelmezése során nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a licenc szövege határozottan megtiltja a kereset, illetve viszontkereset megindítását.

„Ön (...) nem indíthat keresetet azt állítva, hogy bármilyen szabadalmi igénypont meg lett sértve”

A szabály tisztán nyelvtani értelmezése esetén nem kétséges, hogy a szerződés ezen rendelkezése jogszabályba ütközés miatt semmis lesz, hiszen az Alaptörvényben biztosított jogorvoslathoz való jogot próbálja jogellenesen elvonni.

Véleményem szerint létezik ennek a szabálynak egy logikai-rendszertani értelmezése is, ami gyökeresen más eredményre vezet a szerződés érvényessége, illetve részleges

⁶⁸ Többek között az Apache License kettes verziója, a Mozilla Public License kettes verziója és a Nokia Open Source License is hasonló megoldást tartalmaz.

érvénytelensége szempontjából. A szabály vizsgálata során nem szabad figyelmen kívül hagynunk egyrészt a szerződés szerkezetét, másrészt a vitatott rendelkezés funkcióját sem. Ezt a fajta értelmezést támogatja a Ptk. is, amikor arról rendelkezik, hogy „Az egyes szerződési feltételeket és nyilatkozatokat a szerződés egészével összhangban kell értelmezni”⁶⁹.

A licencszerződés szerkezetének vizsgálata kapcsán arra kell felfigyelnünk, hogy a szerződés önálló fejezetben szabályozza a licenc megszűnését. Ez egy egyszerűsítési technika része, aminek az a célja, hogy ne kelljen minden bekezdés végén a jogvesztést, mint a szerződés megszegésének szankcióját kilátásba helyezni. Ehelyett a szerződés meghatározza a licencbe vevő jogait és kötelezettségeit, majd a nyolcadik szakaszban arról rendelkezik, hogy szerződés megsértésével a licencbe vevő jogai automatikusan megszűnnek. Vagyis akkor, amikor a tizedik szakasz végén a szerződés arról ír, hogy a licencbe vevő nem indíthat keresetet a bíróságon, valójában nem a jogorvoslati jogot akarják elvonni vagy korlátozni, hanem a nyolcadik szakasz segítségével a felhasználási jogot, ami így nem lesz jogellenesség miatt érvénytelen.

Hasonló következtetésre juthatunk akkor, ha a szabály funkcióját vizsgáljuk meg. Ez a rendelkezése a szerződésnek azt kívánja elérni, hogy az érintett szabadalmak felhasználása miatt a felhasználónak ne kelljen szabadalmi pertől tartania. A szabadalomhasznosítási szerződések funkcióját tekintve ugyanez a céljuk. Mivel a licenc kifejezetten tartalmaz szabadalomhasznosítási engedélyt, ezért ezen vitatott rendelkezés tekinthető a felhasználási engedély negatív formában való megerősítésének is.

A felhasználási jog elvonása önmagában is egy szigorú szankció, különösen ha egy alapvetően jogszerű cselekmény jogkövetkezményeként kerül rá sor, ezért a jogellenesség miatti semmisségen kívül is lehetnek olyan szerződéskötési szabadságot korlátozó magánjogi szabályok, amik az itt tárgyalt rendelkezés tényleges hatályosulását akadályozhatják. A GPL licenc a magyar Ptk. alkalmazásában általános szerződési feltételnek minősül, hiszen azt az alkalmazója több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatározta, és jó eséllyel a

69 Ptk. 6:86. § (1)

szerződést kötő felek sem tárgyalták meg egyedileg a GPL rendelkezéseit⁷⁰.

A Ptk. szerint tisztességtelen az az általános szerződési feltétel, amely a szerződésből eredő jogokat és kötelezettségeket a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel alkalmazójával szerződő fél hátrányára állapítja meg. A tisztességtelen általános szerződési feltételt a sérelmet szenvedett fél megtámadhatja.

Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetén a Ptk. az úgynevezett fekete listában meg is határoz egyes szerződéses kikötéseket, amelyek mindig tisztességtelennek minősülnek. Ennek a fekete listának nyolcadik pontja szerint fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben tisztességtelennek minősül az a kikötés, amely kizárja vagy korlátozza a fogyasztó peres vagy más jogi úton történő igényérvényesítési lehetőségeit. Azonban nem életszerű, hogy a szerződést kötő fél egyszerre minősüljön egy szabadalom jogosultjának és fogyasztónak is, ezért jelen szerződéses feltétel tisztességtelen voltának megállapítását nem könnyíti meg jogszabályi vélelem.

3. „tudott, hogy függő” kitétel a reciprocitási láncban következő felhasználó védelme céljából

A GPL licencbe foglalt szabadalom hasznosítási engedély azokra az esetekre nem képes megoldást nyújtani, amelyeknél nem a licencbe adó rendelkezik a fedett programot érintő szabadalommal – hiszen ilyenkor a licencbe vevő megkapná a hasznosítási engedélyt –, hanem egy harmadik, a reciprocitási láncban nem szereplő személy. A „tudott, hogy függő” szabály megalkotására azért volt szükség, hogy a fedett program licencbe vevőit megóvják egy esetleges szabadalmi per következményeitől. Ennek a szabálynak az értelmében a licencbe adó nem terjesztheti az olyan programot, amelyről ténylegesen tudja, hogy a szabadalmi licenc hiányában a program továbbítása vagy használata az adott országban egy vagy több jogosnak vélt szabadalmat sért. Jóllehet ez a szubjektív elem a licencben is könnyen kibúvót jelent, azonban a licenc más megoldást is lehetővé tesz a hasonló helyzetekre. A fedett program terjeszthetővé válik,

⁷⁰ Ptk. 6:77. § (1)

1. ha a forráskódot nyilvános hálózatról elérhetővé teszik a GPLv3 hatálya alatt, vagy
2. ha a licencbe vevő megfosztja magát az adott munkára vonatkozóan a szabadalmi licenc összes előnyétől, vagy
3. ha a GPL licenc követelményeivel összhangban megszervezi, hogy a szabadalmi licenc a további fogadó felekre is kiterjedjen.

Az első lehetőség az eddigieknél lényegesen nagyobb kötelezettséget hárít a licencbe adóra, hiszen az általános szabályokkal ellentétben nem csak azok számára kell hozzáférhetővé tenni a forráskódot, akik a gépi kódot is megszerezték, hanem egy sokkal szélesebb, előre nem meghatározható kör számára kell elérhetővé tennie. A második lehetőség egy olyan drasztikus lépés, ami a licencbe adó egyéb üzleti tevékenységére is hatással lehet, ezért a tényleges alkalmazása kétséges. A harmadik lehetőségnél pedig annak költségvonzatai vetnek fel kétségeket.

4. szabadalomfelhasználási szerződésekre vonatkozó rendelkezések

A Novell és a Microsoft között megkötött szerződés által keltett közfelháborodásra reagálva a Free Software Foundation két új szabályt helyezett el a licenc készülő új változatában azért, hogy további szerződések hasonló tartalommal való megkötését a továbbiakban megnehezítse. Az első rendelkezése a Microsoft magatartása ellen irányult: ha valaki a GPLv3 hatálya alá tartozó programot terjeszt, azonban egy megállapodás nyomán a felhasználók csak egy bizonyos körének ad szabadalmi felhasználási engedélyt, akkor ezt a szabadalmi felhasználási engedélyt az összes felhasználó számára megadottnak kell tekinteni. A második rendelkezése a licencnek a Novell magatartása ellen irányult: a program terjesztéséhez való jog elvesztésének terhe mellett megtiltja, hogy a licencbe vevő olyan szerződést kössön szoftverek terjesztésével foglalkozó harmadik féllel, amely alapján a licenc hatálya alá tartozó program terjesztése miatt a licencbe vevő pénzt fizet azért, hogy a harmadik fél mindazoknak, akik a licencbe vevőtől megkapják a lefedett munkát, egy diszkriminatív szabadalmi licencet adjon. Diszkriminatív minősül a szerződés, ha nem biztosítja a GPL licenc által megadott jogokat, vagy megtiltja azok gyakorlását, vagy feltétele ilyen

jogok nem gyakorlása. Ez alól a szabály alól kivételt jelentenek a 2007. március 28. előtt megkötött szerződések, így a Novell-Microsoft szerződés is. A GPL licenc alkotói igyekeztek megakadályozni, hogy a továbbiakban a Novell-Microsoft alkuhoz hasonló kreatív szerződésszövegezéssel a licenc megkerülhető legyen, ezért a szabadalmi licenc fogalmát tágran határozták meg: minden olyan kifejezett megállapodásra vagy elkötelezettségre vonatkozik annak elnevezésétől függetlenül, amely egy szabadalom nem érvényesítéséről szól.

Szerzői jog védelmét szolgáló hatásos műszaki intézkedések megkerülése

A Szellemi Tulajdon Világszervezetének égisze alatt részes államok 1996. december 20-án Genfben fogadták el a szerzői jogról szóló nemzetközi szerződést, amelyet a 2004. évi XLIX. törvény ültetett át a magyar jogrendszerbe. A szerződés tizenegyedik cikke a hatásos műszaki intézkedések védelmét teremti meg azzal, hogy a részes államok megfelelő jogi védelmet és hatékony jogorvoslatot biztosítanak azoknak a hatásos műszaki intézkedéseknek a megkerülése ellen, amelyekkel a szerzők műveik tekintetében korlátozzák az általuk nem engedélyezett, illetve a jogszabály által meg nem engedett cselekményeket. A WIPO szerződést is figyelembe véve született meg az Európai Unió 2001/29/EK irányelve az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról, amely szintén védelmet nyújt ezen hatásos műszaki intézkedések ellen. Ezen közjogi előzmények után a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 95. § a szerzői jog megsértésének következményeit rendeli alkalmazni a hatásos műszaki intézkedés megkerülőivel szemben, feltéve, hogy ezt a cselekményt olyan személy hajtja végre, aki tudja, vagy akinek az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellene, hogy a cselekmény célja a műszaki intézkedés megkerülése. Hatásos műszaki intézkedésnek minősül minden olyan eljárás, amely arra szolgál, hogy a szerzői jog jogosultja által nem engedélyezett cselekményeket megelőzze, és ténylegesen alkalmas erre a célra. A GPL licenc ugyan nem tiltja meg⁷¹, hogy a hatálya alá tartozó programba a szerző hatásos műszaki intézkedést építsen be, azonban a program átdolgozásához való joggal összhangban lehetővé teszi, hogy az ilyen intézkedéseket a licenbe vevő eltávolítsa vagy megkerülje. A WIPO szerzői jogi szerződéssel, és így a részes államok szerzői

71 Jóllehet a Free Software Foundation ideológiai okokból ellenzi a hatásos műszaki intézkedések alkalmazását.

jogával való összhang biztosítása miatt kísérelték meg a szerződésben annak kimondását, hogy semmilyen fedett munka része nem tekinthető a genfi szerződés alapján hatásos műszaki intézkedésnek. Egy ilyen fajta deklarációtól természetesen semmilyen joghatás nem remélhető. Ezen kívül a licencbe adó a lefedett program továbbadásakor lemond a minden olyan jogáról, amellyel megtilthatná a hatásos műszaki intézkedés megkerülését akkor, ha az ilyen megkerülés befolyásolja a GPL licencben a lefedett munkára vonatkozóan megadott jogok gyakorlását.

6. Fogyasztói termékekre vonatkozó szabályok

A felhasználó jogainak hatékony gyakorlását nem csak a fentebb tárgyalt jogi eszközök képesek korlátozni, hanem különböző műszaki megoldások is. Az angol nyelvű szakirodalomban az első alkalmazója után „tivoization”-nek nevezett gyakorlat is ilyen műszaki megoldást jelent. A televízió műsor rögzítésére alkalmas eszközök gyártója, a Tivo, a General Public License kettes verziójának hatálya eső szoftvereket épített be a termékeibe, és formálisan meg is felelt a licencszerződés rendelkezéseinek, hiszen a termékén futó szoftver forráskódját a módosítást is lehetővé téve közzétette. Egyúttal azonban egy olyan különleges áramkört épített be az eszközökbe, amely képes volt érzékelni a rajta működtetett szoftver módosított voltát, és letiltotta az eszköz működését, amikor módosított szoftvert próbáltak rajta elindítani. Vagyis a felhasználónak lehetősége volt az eszközön futó szoftver megismerésére és módosítására, de nem volt képes arra, hogy a saját módosított változatát az érdekeinek megfelelően használja is. Ezzel a Tivo nem sértette meg a licencszerződés szabályait, de ellentmondott annak céljának és szellemiségének. Az ilyen in fraudem legis gyakorlat elterjedése miatt volt szükség a GPL hármas verziójában a telepítési információk sorsának rendezésére. A telepítési információ fogalmát garanciális okokból kellően tágan fogalmazza meg a szerződés: magában foglalja az összes módszert, eljárást, feljogosítási kulcsot vagy egyéb információt, amely az adott termékben a lefedett munka forráskódjának egy módosított változatának telepítéséhez és futtatásához szükséges. Vagyis az ilyen információnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy a módosított program működését lehetővé tegye. Az ilyen telepítési információkat abban az esetben kell mellékelni a program forráskódja mellett, ha a fedett program gépi kódját egy felhasználói termékre telepítve, kifejezetten a fogyasztói terméken történő felhasználás céljából adják át. A telepítési információk közzétételének kötelezettsége alól

két kivételt enged meg a szerződés. Nem kell a telepítési információkat mellékelni akkor, ha a módosított gépi kód telepítése a termékre objektív okból nem lehetséges, pl. mert a program csak olvasható memóriában van tárolva az eszközön. A másik kivétel arra az esetre vonatkozik, amikor a módosítás maga lényegesen és hátrányosan befolyásolná egy a hálózat működését, vagy megsértené a hálózati kommunikáció szabályait és protokolljait. Ilyenkor a módosított programot tartalmazó eszközt le lehet tiltani a hálózatról, amivel esetleg a rendeltetésszerű működését is meg lehet akadályozni. A két kivétel közül az első lényegesen szigorúbb, hiszen műszaki okokból senki által nem megkerülhető esetre vonatkozik, ezért a telepítési információk közreadásának ilyenkor nem is lenne értelme. A licenc szabályának megkerülése céljából az ilyen műszaki megoldások azért nem fognak elterjedni, mert egyúttal a szoftverfrissítéseket és javításokat is lehetetlenné tenné a termék megjelenése után. A második kivétel már sokkal bizonytalanabb a jogalkalmazás szempontjából, ezért lehetővé teszi a licencszerződés megkerülését a hálózat biztonságára hivatkozva. Egy jövőben meghozott bírói döntésnek kell majd tisztáznia, hogy milyen körülmények között kerül veszélybe a hálózati kommunikáció működése.

A licenc korábbi változatai kifejezetten szigorúan reagáltak az esetleges szerzői jogi jogsértésekre, hiszen azonnal megszüntették a felhasználó licenc keretében megszerzett jogait. Ezt a jogvesztést igyekszik enyhíteni az új felhasználási szerződés, amely lehetővé teszi azt, hogy ha a jogszerű állapot helyreállítását követő hatvan napos átmeneti időszakon belül a jogtulajdonos nem jelzi a licenc megszüntetését, akkor a licencbe vevő felhasználási szerződésből származó jogai tartósan helyreállnak. Ha a hatvan napos időszak alatt a jogtulajdonos értesíti a jogsértőt a licence megszűnéséről, akkor az értesítés kézhezvételéig ideiglenesen szerzi vissza a licencből eredő jogokat, az értesítés kézhezvételével azonban véglegesen megszűnnek a szerződésből eredő jogai.

6. A szerződés új változatai

A GPL legutolsó változata is kilátásba helyezi, hogy a Szabad Szoftver Alapítvány idővel kiadja a szerződés felülvizsgált változatait. A szerződés ezen rendelkezése nem csak a szoftverfejlesztők részéről lett kritika tárgya⁷², de a szerzői jogi törvénnyel is

72 Mantz (2002) 18. old.

ellentétben állhat. A probléma forrása az, hogy a licenc választásakor a szerzői jog jogosultja dönthet úgy, hogy a programja nem csak a GPL egyik meghatározott változata szerint lesz terjeszthető és módosítható, hanem a szerződés később megjelenő (tetszőleges) változata szerint is. A szerződés törzsszövegét követő copyright notice minta is ezt a megoldást propagálja⁷³. Ez a megoldás alkalmas lehet arra, hogy a szerződés megkötésekor még ismeretlen felhasználási módokat is bevonjon a felhasználási engedélybe, amit a Szjt. kifejezetten megtilt⁷⁴. A szerződés ugyan némiképp csökkenti a probléma jelentőségét azzal, hogy az új licenc választás nem eredményezheti további kötelezettségek keletkezését a szerzőkre nézve, de az így felmerült problémát véleményem szerint nem sikerült megnyugtatóan rendezni.

7. A felelősség és szavatosság kizárása

A GPL licenc a szoftver ingyenességére hivatkozva igyekszik kizárni minden fajta polgári jogi felelősséget. A felhasználási szerződés ezen rendelkezésének tényleges hatályosulását a szerződésre egyébként alkalmazandó jogrendszer magánjogi, illetve fogyasztóvédelmi rendelkezései korlátozhatják.

Így van ez a magyar jogban is, ahol a szándékosan okozott, továbbá emberi életet, testi épséget vagy egészséget megkárosító szerződészegésért való felelősséget korlátozó vagy kizáró szerződési kikötés semmis. A szerződés felelősséget kizáró klauzulája eredményeképpen a szerződést kötő fél a szerződészegése következtében csak a szándékosan okozott, illetve az emberéletben, testi épségben vagy egészségben keletkezett károkért lesz felelős. A licenc ingyenes volta miatt⁷⁵ felelősség ilyes fajta kizárása hiányában a Ptk. ingyenes szerződésekre vonatkozó rendelkezéseit kellene alkalmaznunk a felelősség mértékének megállapításakor⁷⁶.

Mivel a szerződés bizonyos esetekben lehetővé teszi, hogy visszterhesen terjesszék a fedett művet⁷⁷, ezért ilyenkor a magánjog kellékszavatossági szabályai is alkalmazhatók. Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetén a GPL ezzel

73 GPLv3

74 Szjt. 44. § (2)

75 Dudás (2005)

76 Ptk. 6:147. §

77 Ilyen eset lehet pl. a program fizikai adathordozón való közzététele.

ellentétes kikötése is semmis⁷⁸. A fogyasztó elsősorban kijavítást vagy kicserélést követelhet, másodsorban árleszállítást igényelhet, vagy elállhat a szerződéstől.

Természesen lehetőség van arra, hogy valaki szerződésben a jogszabályi minimumot meghaladó felelősséget vállaljon a teljesítése szerződésszerűségéért⁷⁹. Erre sor kerülhet egy support szerződés keretei között, amelyben valaki egy informatikai rendszer üzemeltetésére vállal kötelezettséget.

VIII. Nyílt forráskódú szoftverlicenck az európai bíróságok előtt

A GPL nemzetközi jellege miatt sokáig kérdéses volt, hogy a szerződés rendelkezései milyen terjedelemben érvényesíthetőek a kontinentális jogrendszer bíróságai előtt.

A német **netfilter/Sitecom** eset volt az első, amikor egy európai bíróságnak a GPL érvényesíthetőségéről kellett döntenie⁸⁰. A netfilter egy nyílt forráskódú tűzfalprogram, amit az alkotói a GPL kettes változata szerint terjesztenek a honlapjukon⁸¹. A per alperese hálózati eszközök gyártásával és forgalmazásával foglalkozó gazdasági társaság, amely a per tárgyát képező szoftvert a saját honlapján tett lehívhatóvá. Az alperes honlapja nem tartalmazta a GPLv2 szövegére történő felhívást, és nem tette közzé a szoftver forráskódját sem, amivel az alperes megsértette a felhasználási szerződés rendelkezéseit.

A per során a bíróság arra keresett választ, hogy a felperes perbeli alaki legitimációja elégséges-e. A nyílt forráskódú szoftverek jellemzően több társszerző közös munkájának az **eredménye**, ezért kérdéses volt, hogy ki jogosult a per megindítására. Mivel a német szerzői jog lehetővé teszi, hogy a jogsértésekkel szemben a társszerzők egyike önállóan fellépjen, ezért a felperes perbeli alaki legitimációja megfelelő volt.

78 Ptk. 6:157. §

79 Mantz (2002) 29. old.

80 Peeters (2007)

81 Netfilter licensing

A másik megvizsgálandó kérdés, hogy **érvényesen** létrejött-e a peres felek között a szoftverfelhasználási szerződés a felperes honlapján található információk alapján. A netfilter letöltőoldala tartalmazott egy utalást a GPLv2 szövegére, amely alapján az alperes szabadon megismerhette a szerződés rendelkezéseit, a bíróság ezért megállapította, hogy az alperes a szoftver letöltésével elfogadta a felhasználási szerződést, amit a német jog alkalmazásában egyúttal általános szerződési feltételnek is minősített.

A német bíróság ezután megvizsgálta a GPL anyagi jogi **érvényességének** a kérdését. A bíróság sikeresen felismerte a szerződés alapgondolatát: a szerződés nem jelent a szerzői jogról való lemondást, éppen ellenkezőleg, hiszen a szerzői jogi védelem a GPL hatályosulásának a jogszabályi alapja. A GPL legfontosabb tulajdonságát jelentő reciprocitást is érvényes szerződéses kikötésnek találta.

Egy másik, magyar bíróság előtt lezajlott ügyben⁸² a nyílt forráskódú szoftverek gazdasági-jogi értékelésének volt jelentősége. A perben felperes gazdasági társaságot többek között az alperes alapította reklámozási tevékenység folytatása céljából. A társasági szerződésben az alperes nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás teljesítését vállalta azzal, hogy a társaság céljait szolgáló, több modulból álló szoftverrendszer földrajzi és időbeli korlátozás nélküli kizárólagos felhasználási jogát ruházza át a társaság részére. A perben az igazságügyi szakértő megállapította, hogy az alperes által szolgáltatott szoftver egy nyílt forráskódú szoftverből származtatott műnek tekinthető. Az alperes által eszközölt változások tipikusan a szoftver megjelenésére, a licenc hivatkozások és a szoftver eredetére vonatkozó utalások megváltoztatására vonatkoztak. Ezek miatt a per tárgyát képező szoftver nem tekinthető egyéni, eredeti jelleggel bíró alkotásnak. Mivel a szolgáltatott szoftver nyílt forráskódú licenc hatálya alá tartozik és az internetről szabadon letölthető, ezért arra a gazdasági társaság sem szerezhetett kizárólagos felhasználási jogot, és a társaság üzleti céljainak elérésére alkalmatlan, piaci értéke nulla forint.

A Fővárosi Bíróság ítéletével elmarasztalta az alperest, amit a Fővárosi Ítélet tábla

82 1-H-GJ-2011-114. bírósági határozat

jogerősen helybenhagyott⁸³.

IX. A GPL licenc választásának hatása az üzleti modellre

A General Public License és a többi, a forráskód ingyenes továbbadását kötelezővé tevő licenc elterjedésének a kulcsa az ilyen módon licencelt programokkal foglalkozó vállalatok jövedelemtermelő képessége lesz. Mivel a szoftver kódja főszabály szerint ingyen kerül terjesztésre, ezért a tulajdonosi szoftverek esetében alkalmazotthoz képest új típusú üzleti modellek megalkotására van szükség a jövedelmezőséghez. Üzleti modellt itt akként lehet a legszélesebb körben meghatározni, hogy a cégek milyen módon juthatnak az általuk megalkotott termékek és szolgáltatások ellenértékéhez. A szolgáltatáson alapuló üzleti modellben, mivel a forráskód szabadon elérhető, a bevétel valamilyen szolgáltatás nyújtásából keletkezik. Ilyen szolgáltatás lehet a nyílt forráskódú szoftver telepítése, rendszerfelügyelet, az alkalmazottak betanítása, frissítések és műszaki támogatás nyújtása.

A kettős licenclélen alapuló⁸⁴ üzleti modellekben az a közös, hogy a vállalat párhuzamosan alkalmaz nyílt forráskódú és tulajdonosi licencszerződéseket az ügyfeleivel szemben. Ez elképzelhető úgy, hogy a fő program mindenki számára szabadon elérhető, azonban a program funkcionalitását javító kiegészítők már tulajdonosi szoftverként díj ellenében használhatóak. Ezt a megoldást választotta a Sun az OpenOffice.org nevű szoftver esetében. A nyílt forráskódú OpenOffice.org kódbázisára alapozva StarOffice néven készített kereskedelmi verziót a szövegszerkesztőből. Ebben az üzleti modellben a kapcsolódó szolgáltatásokon kívül már a szoftverből közvetlenül is származik bevétel. A másik lehetőség, hogy műszaki tartalom szempontjából ugyanazt a programot terjesztik két különböző, nyílt forráskódú és kereskedelmi szoftverlicenc alatt. Így járt el a MySQL nevű svéd vállalat, amely többek között a termékét tulajdonosi szoftverként is értékesíti azoknak az ügyfeleknek, akik nem akarják a GPL licenc által támasztott szigorú követelményeket teljesíteni.

A nyílt forráskódot alkalmazó multinacionális vállalatok⁸⁵ üzleti modelljében a vállalat

83 FIT-H-GJ-2011-303. bírósági határozat

84 Split licensing lásd: Chang (2007) 4. old.

85 László (2009) 81. old

által fejlesztett szoftver forráskódja nyílt és szabadon hozzáférhető, ezért az előfizetéses rendszerben az ügyfelek elsősorban nem a program kódjához nyernek hozzáférést, hanem terméktámogatást kapnak a pénzükért cserébe. Ez a terméktámogatás magában foglalja a kiadás után megjelenő új hardverelemek támogatását, új szoftverfunkciók hozzáadását, biztonsági frissítéseket és hibajavításokat. Egyéb szolgáltatásként jelenik meg a tanácsadás és támogatás, képzések szervezése, és a tanúsítás (certifikáció). A tanúsítás során a vállalat azt garantálja, hogy az adott hardverelemen a saját rendszere mindenféle módosítás nélkül működésre bírható. Különleges értéknövelő szolgáltatást jelenthet a nyílt forráskódú biztosítás (pl. a Red Hat Open Source Assurance), amely szerződésben vállalt szavatosságként azt biztosítja, hogy a nyílt forráskódú licenc alatt terjesztett szoftverekkel kapcsolatos jogvitáknak nem lesz hatása a vállalat ügyfeleire, hiszen a vállalat kötelezettséget vállal egy program azonnali cseréjére akkor, ha a szellemi tulajdonhoz fűződő jogok megsértése miatt a program további használata lehetetlenné válna. Ennek a biztosításnak része lehet egy pénzügyi alap létrehozása is, amely a nyílt forráskódú programokat használók kockázatközösségét teremti meg, hiszen célja a nyílt forráskódú programokkal kapcsolatos jogvitákban felmerülő kiadások fedezése. Ilyen üzleti modellt alkalmaz a Red Hat és a Suse Linux Enterprise is.

A nyílt forráskódú szoftverek beépítésén alapuló üzleti modell lényege az, hogy a hardvergyártók a piaci nyomás miatt kénytelenek a termékeiket a megfelelő beágyazott szoftverekkel árulni. Ilyenkor a fő bevételi forrásuk nem az eszközön működő szoftver, ezért a forráskód nyílttá tétele nem jár számottevő hátránnyal számukra, viszont így jelentősen le tudják szorítani a fejlesztési költségeiket. Ilyen üzleti modellt követnek a hálózati eszközöket, szórakoztatóelektronikai berendezéseket fejlesztő vállalkozások.

A kiegészítők árusításán alapuló⁸⁶ üzleti modellben a nyílt forráskódú szoftvereket tartalmazó adathordozók, az ilyen szoftverekkel kapcsolatos szakirodalom, különleges hardverek, esetleg bögrék és pólók árusításával jut bevételhez a vállalkozás.

A szolgáltatáshoz hozzáférést biztosító⁸⁷ üzleti modellben sem a nyílt forráskódú

86 Accessorizing lásd: Telek (2011)

87 Service enabler lásd: Hecker (1999) 5. old.

szoftver jelenti a vállalkozás elsődleges termékét. A program feladata valamilyen hálózaton keresztül elérhető szolgáltatáshoz való hozzáférés biztosítása a felhasználó számára. A felhasználó ilyenkor az ilyen módon elérhető tartalomért fizet, ezért a kliensprogram nyílt forráskódú programként is közreadható különösebb hátrány nélkül.

A veszteséggel értékesített forgalomteremtő termékek⁸⁸ üzleti modelljében a nyílt forráskódúvá tett szoftverhez kapcsolódó kiegészítő termékek iránti kereslet növelése a cél. Hasonló utat járt be több népszerű integrált fejlesztői környezetet fejlesztő vállalat a termékeivel, pl. az IBM az Eclipse nevű programmal, a Sun a Netbeans-el és a BEA a Beehive nevű termékével. A fentebb vázolt üzleti modellek természetesen nagyon ritkán valósulnak meg önállóan, a legjellemzőbb az, hogy a nyílt forráskódú szoftverekkel foglalkozó vállalatok a hosszú távú jövedelmezőségük megteremtése céljából ezek valamilyen kombinációját alkalmazzák.

A védjegylicensz rendszerében⁸⁹ a nyílt forráskódú szoftverek átdolgozóinak a jogosult védjegyének használatáért kell díjat fizetniük. Egy szoftver nyílt forráskódú licenccsel való terjesztése nem jelenti azt, hogy a jogosultnak szoftverhez kapcsolódó védjegyeit is ingyen kellene licencelnie.

X. Zárszó

A nyílt forráskódú szoftverek felhasználási szerződésai hosszú utat jártak be legelső megjelenésük óta. Eredetileg az amerikai szerzői jogi hagyományokhoz igazodó szerződések mostanra globálisakká váltak, és az európai jogászoknak is meg kell vizsgálniuk a szerződés által létrehozott jogviszonyokat. A szerződés európai hatályosulását érintő kezdeti bizonytalanságok után mostanra nyilvánvalóvá vált, hogy a szerződés lényeges elemei annak alkotóinak szándékával megegyező módon vált ki joghatásokat a kontinentális jogrendszereken belül is. A forráskód közzététele, és a szerződés reciprocitása is lényegében ugyanúgy kötelezi a magyar szerzőket, mint amerikai társaikat. Ezért aztán annak sincs jogi akadály, hogy a hazai fejlesztők is széles körben elkezdjék használni a nyílt forráskódú megoldásokat, és kihasználják az ilyen típusú szerződéses keretek összes előnyét.

⁸⁸ Loss leader lásd: Fitzgerald (2006) 5. old.

⁸⁹ Brand licensing lásd: Telek Eszter: Szabad-e a szoftver

A GPL széles körben való elterjedése után sok kritika érte a Free Software Foundation-t a licencének szoftverszabadalmakkal szembeni túlzott fellépése miatt. Ez a fajta fellépés azonban nem jelenti a szoftverszabadalmak létének a tagadását, éppen ellenkezőleg, ha a szoftverszabadalmak létezését tagadná a licenc, akkor nem lennének benne a szabadalmazás káros hatásait korlátozó rendelkezések. Anélkül, hogy ideológiai indokokat keresnénk a szerződés ilyen típusú megoldásai mellett, arra kell felhívni a figyelmet, hogy a GPL és a szabadalmi jog alapjaiban eltérő jogi koordináta-rendszerben működik. A szerződésben alkalmazott megoldások hiányában a nyílt forráskódú szoftver lényegi tulajdonságai vesznének el akkor, amikor valaki szabadalmi védelmet szerezne rá. A szerződés által választott szigor különösen indokoltá válik, ha a GPL által indukált, sokszor bonyolult és messzire nyúló reciprocitási láncolatra gondolunk. Ilyen viszonyok között gyakran nem egyértelmű, hogy ki jogosult a szerzői jogot sértő szabadalommal szemben való fellépésre. A szabadalmak jogosultjainak oldaláról megvizsgálva a kérdést pedig az válik számomra hangsúlyossá, hogy a szerződéskötési szabadságukkal élve fogadták el a GPL rendelkezéseit az érintett szabadalomjogosultak. Természetesen lehet úgy érvelni, hogy a „problémás” szabadalmakat nem szerzői jogi eszközökkel kell semlegesíteni, de nem szabad megfeledkezni arról, hogy információdeficit jellemzi a szerzői jog jogosultját akkor, amikor a GPL licenc használatáról dönt. Nem tudja, hogy a reciprocitási láncban pontosan kik fogják követni, milyen szabadalmakkal kerül kapcsolatba a szoftvere és, hogy a nemzetközi magánjogi szabályok alapján melyik állam jogrendszerének szabályai alapján fog döntést hozni az eljáró bíróság jogvita esetén. A licenc vitatott rendelkezései által okozott kár az elért biztonsághoz képest pedig igen csekély: néhány nehezen értelmezhető bekezdéssel terheltebb lett a szerződés szövege. Összehasonlításképpen tulajdonosi szoftverek jogosultjaira nem jellemző ilyen magas fokú bizonytalanság hasonló helyzetben.

A GPL valamennyi vitatott pontja ellenére már a kezdetektől fogva képes volt arra, hogy hihetetlen mennyiségű szellemi tőkét gyűjtsön maga köré, és ezt a szellemi tőkét a közös célok mentén kamatoztassa. A szerződés által létrehozott különleges ökoszisztémába a szerződés legértékesebb eredménye, amely lehetővé teszi, hogy kiváló minőségű és ingyenes szoftverek jöjjenek létre. Ebből a szempontból a GPL példátlanul sikeres szerzői jogi eszközzé vált történetének elmúlt 15 éve alatt.

Irodalomjegyzék

Hans Breuer: SH atlasz - Informatika. Springer kiadó 1995, (Breuer 1995)

Victor Chang: From Open Source to long-term sustainability, Review of Business Models and Case studies 2007,

http://eprints.soton.ac.uk/263925/1/ICVC_HRM_SN_AHM_final_paper1b.pdf

(utoljára látogatva: 2014. 9. 1.) (Chang 2007)

Csiky Péter: A TRIPS egyezmény szerepe a nemzetközi iparjogvédelmi rendszerben, Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 1998. június

<http://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/199806/csiki.html>

(utoljára látogatva: 2014. 9. 1.) (Csiky 1998)

Amit Deshpande, Dirk Riehle: The Total Growth of Open Source, IFIP – The International Federation for Information Processing 2008,

<http://oss2008.di.unimi.it/presentations/riehleDeshpande.pdf>

(Deshpande, Riehle 2008)

Lothar Determann: Dangerous Liaisons – Software Combinations as Derivative Works 2006, http://www.btlj.org/data/articles/21_04_04.pdf (utoljára látogatva: 2014. 9. 1.)

(Determann 2006)

Dudás Ágnes: A szoftverek szerzői jogi védelme, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi

Szemle 2005 június, <http://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/200506/01-dudas-agnes.html>

(Dudás 2005)

Faludi Gábor: A felhasználási szerződés 1999. (Faludi 1999)

Brian Fitzgerald: The transformation of open source software 2006,

<http://www.idi.ntnu.no/~ericm/brian.misq.pdf> (utoljára látogatva: 2014. 9. 1.)

(Fitzgerald 2006)

William Henry Gates: An open letter to the hobbyists 1976,

<http://www.blinkenlights.com/classiccmp/gateswhine.html> (utoljára látogatva: 2014. 9. 1.) (Gates 1976)

Robert W. Gomulkiewicz: General Public License 3.0, Hacking the free software constitution 2005,

http://www.immagic.com/eLibrary/ARCHIVES/GENERAL/U_HOU_US/H051201G.pdf (utoljára látogatva: 2014. 9. 1.)

Gyertyánfy Péter: A szerzői jogi törvény magyarázata 2006 (Gyertyánfy 2006)

Gyertyánfy Péter: Nagykomentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez 2014 (Gyertyánfy 2014)

Frank Hecker: Setting up Shop: The Business of Open Source 1999,

http://in953.kelon.org/archives/in953/2005/lectures/papers/Setting_up_shop-The_business_of_open-source_software.pdf (utoljára látogatva: 2014. 9. 1.) (Hecker 1999)

Andrew M. St. Laurent: Understanding Open Source and Free Software Licensing 2004,

<http://oreilly.com/openbook/osfreesoft/book/ch03.pdf> (utoljára látogatva: 2013. 5. 14.) (Laurent 2004)

László Gábor: A nyílt forráskódú szoftverek társadalmi-gazdasági hatásainak feltárása a központi kezdeményezések tükrében 2007,

http://www.omikk.bme.hu/collections/phd/Gazdasag_es_Tarsadalomtudomanyi_Kar/2009/Laszlo_Gabor/ertekezes.pdf (utoljára látogatva: 2014. 9. 1.) (László 2007)

Lontai Endre, Faludi Gábor, Gyertyánfy Péter, Vékás Gusztáv: Szerzői jog és iparjogvédelem 2012 (Lontai 2012)

Reto Mantz: Rechtsfragen von Open Source 2002

http://retosphere.de/opensource/Rechtsfragen_von_Open_Source.pdf (Mantz 2002)

Markó Tamás: A számítástechnika története, Janus Pannonius Tudományegyetem
Alkalmazott Matematika és Informatika Tanszék jegyzete 1996,
<http://ttk.pte.hu/ami/phare/tortenet/tart4g.html>
(utoljára látogatva: 2014. 9. 1.) (Markó 1996)

Ken Moon: Collateral damage to open source model? CJEU reasoning in Usedsoft v
Oracle 2013, <http://the1709blog.blogspot.hu/2013/06/collateral-damage-to-open-source-model.html> (utoljára látogatva: 2015. 3. 12.) (Moon 2013)

Bruce Perens: The Open Source Definition 2008,
<http://oreilly.com/catalog/opensources/book/perens.html> (utoljára látogatva: 2013. 5.
14.) (Perens 2008)

Joris Peeters: General Public License in Court - Analyses of the case law in EU
countries <https://www.law.kuleuven.be/jura/art/44n4/peeters.html> (utoljára látogatva:
2014. 9. 13.) (Peeters 2007)

Richard S. Stallman: The GNU Operating System and the Free Software Movement, in
OPENSOURCES: VOICES FROM THE OPEN SOURCE REVOLUTION 1999,
<http://oreilly.com/openbook/opensources/book/stallman.html> (utoljára látogatva: 2014.
9. 1.) (Stallman 1999)

Telek Eszter: A szoftver felhasználási szerződések elmélete és gyakorlata, avagy
végfelhasználók és szoftvergyártók háborúja. Infokommunikáció és jog, 2008 május
(Telek 2008)

Telek Eszter: Szabad-e a szoftver, Infokommunikáció és jog 2011. szeptember
(Telek 2011)

Telek Eszter: Ingyen sör és szólásszabadság: szoftverek teljes és részleges közkincsbe
bocsátása. Infokommunikáció és jog 2010. május (Telek 2010)

John Tsai: For better or worse: Introduction of the GNU General Public License 2008,

http://btlj.org/data/articles/23_1/547-581.pdf (utoljára látogatva: 2014. 9. 1.) (Tsai 2008)

Greg R. Vetter: „Infectious” open source software: spreading incentives or promoting resistance? 2004,

<http://law.uh.edu/faculty/gvetter/documents/Vetter.InfectiousOSS.IncentivesOrResistance.Final.pdf> (utoljára látogatva: 2014. 9. 1.) (Vetter 2004)

Sam Williams: Free as in Freedom, Richard Stallman's Crusade for Free Software 2002,

<http://oreilly.com/openbook/freedom/ch09.html> (utoljára látogatva: 2014. 9. 1.)

(Williams 2002)

Internetes források

What is the difference between “mere aggregation” and “combining two modules into one program”? <http://www.gnu.org/licenses/old-licenses/gpl-2.0-faq.html#MereAggregation> (utoljára látogatva: 2014. 9. 1.) (gnu gpl faq)

<http://www.gnu.org/licenses/old-licenses/gpl-2.0-faq.html#MereAggregation> (utoljára látogatva: 2014. 9. 1.) (gnu gpl faq)

GPLv3 Third Discussion Draft Rationale 2007 <http://gplv3.fsf.org/gpl3-dd3-rationale.pdf> (utoljára látogatva: 2014. 5. 16.) (GPLv3 Discussion Draft)

A Szerzői Jogi Szakértő Testület 38/2004 sz. szakvéleménye

http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2004/2004PDF/szjszt_szakv_2004_038.pdf (utoljára látogatva: 2014. 9. 1.) (38/2004)

General Public License version 3 <http://www.gnu.org/copyleft/gpl.html> (utoljára látogatva: 2014. 9. 2.) (GPLv3)

Licensing information about netfilter/iptables <http://www.netfilter.org/licensing.html> (Netfilter Licensing)